

Eduard Reményi

Slovenské a české pohľady na uhorského husľového virtuóza

Vladimír Godár

Meno uhorského huslistu židovského pôvodu Eduarda Hoffmanna už dnes okrem hudobných historikov nie je nikomu známe. Hoffmann, ktorý neskôr prijal meno Eduard (Ede) Reményi, patril k virtuóznym odchovancom viedenského konzervatória z triedy profesora Josepha Böhma. Uhorský pôvod, viedenská výučba a generačné zaradenie v dejinách Reményiho spojili s ďalšími uhorskými umelcami – husľovým virtuózom Michaelom (Miskom) Hauserom (8. 3. 1820, Pressburg – 8. 12. 1887, Wien) a nemeckým huslistom a kapelníkom Adalbertom (Bélom) Kélerom (13. 2. 1820, Bardejov – 20. 11. 1882, Wiesbaden). Kým umelecké aktivity Bélu Kélera sa koncentrovali najmä na stredoeurópsku a germánsku časť nemeckojazyčnej Európy, Hauser a Reményi sa stali hudobnými nomádmi – počas svojho života šírili kultúru stredoeurópskej sláčikovej hudby a skladateľského virtuózneho romantizmu po celej planéte: Hauser po celej Európe, v Rusku, Anglicku, v Severnej i Južnej Amerike, na Tahiti, v Austrálii, na Cejlóne (Srí Lanke) a v Turecku, Reményi k týmto lokalitám pripojil aj Egypt, Afriku a Japonsko. Obaja tiež po revolučnom roku 1848 odišli z Európy do Spojených štátov amerických, kde sa stali pódiovými priekopníkmi husľovej virtuózne hry. Všetci traja boli známi ako interpreti husľovej literatúry, Hauser a Kéler tiež ako veľmi plodní autori vlastných kompozícií. Ako aktívni hudobníci nielen šírili výdobytky viedenskej sláčikovej školy, ale prijímali aj podnety z blížších i vzdialenejších kultúr, čo bolo neraz pejoratívne interpretované ako „geografický či umelecký kozmopolitizmus“. Ich skladateľská alebo interpretačná činnosť sa začala v priebehu 40. rokov 19. storočia a gradovala počas ďalších troch desaťročí, no už koncom 19. storočia postupne prechádzala do oblasti historického zabudnutia.

Interpretačné umenie sa mohlo stávať predmetom pozornosti historikov až po nastolení historickej paradigmy. Kľúčom k jeho uchopeniu bol nielen aktuálny stav vývoja hudobného média, ale aj skúmaný odkaz hudobnej minulosti, sústredený do nových tlačí. Spoznávať históriu hudobnej interpretácie neraz napomáhali aj pedagogické traktáty, ikonografické svedectvá či referencie vyskytujúce sa v dobovej tlači. Skutočný dotyk s touto stránkou hudobnej histórie však mohli priniesť až historické

Obr. 1: Ede Reményi

zvukové záznamy, vykonané pomocou prístrojov z dielni významných vynálezcov.

Tvorba romantických virtuózov však vznikala v konkrétnych sociologických podmienkach a skúmanie aktuálnej hudobnej komunikácie (interpret – poslucháčka obec) nám neraz prinieslo dôležité poznatky.

Interpetačné aktivity Ede Reményiho predstavovali nielen mimoriadne zaujímavý hudobno-umelecký fenomén, ale boli aj svedectvom konkrétnych spoločensko-politických súvislostí. Reményi bol už ako 19-ročný hudobník prinútený odísť do exilu. Počas svojej životnej púte sa stretol nielen s uhorským revolucionárom Lajosom Kossuthom či americkým prezidentom Zacharym Tylorom, ale po udelení amnestie pracoval vo Viedni pre rakúsko-uhorského panovníka cisára Františka Jozefa I. či v Londýne pre kráľovnú Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Írska – Viktóriu. Práve tento bohatý život priťahoval aj Reményiho životopiscov.¹

Nemenej významná bola však jeho spolupráca s kľúčovými (hoci priam antagonistickými) osobnosťami hudobného romantizmu – Johannesom Brahmsom a Franzom Lisztom, ktorých umelecký profil je bez zohľadnenia tohto faktu nepostihnuteľný.² Brahmsov životopisec Ludwik Erhardt opisujúc spoluprácu Reményiho s mladým Brahmsom spomenie aj situáciu, keď po spoločnom stretnutí Franza Liszta a mladého Johannesu Brahmsa vo Weimare došlo k „vzájomnej výmene huslistov“. Vo Weimare sa v roku 1853 začali roky spolupráce Franza Liszta s Edem Reményim, ako aj spolupráca a priateľstvo Johannesu Brahmsa s Josephom Joachimom.³ Treba však dodať, že hoci Reményiho kontakt s Brahmsom netrval dlho, jeho neskorším plodom boli aj Brahmsove *Uhorské tance* pre štvorročný klavír, ktorých prvé dve knihy vyšli v roku 1869 a v ktorých práve Béla Kéler identifikoval zatajené skutočné uhorské zdroje, ktoré Brahmsovi nepochybne sprostredkoval práve Reményi (dokument o tejto identifikácii sa nachádza v bardejovskom Šarišskom múzeu).⁴

Kým nomádsky charakter hudobníckeho života vylučoval možnosť usadenia sa a založenia rodiny, vďaka čomu Hauser i Kéler zostali starými mládencami, samotný Reményi napokon v roku 1872 vstúpil do manželského zväzku a jeho rodina zachovávala v New Yorku jeho pamiatku i po jeho smrti v San Francisku. Vrucnosť vzťahu Reményiho s Lisztom, ktorý sa začal po návšteve vo Weimare v roku 1853, potvrdzuje aj skutočnosť, že Liszt skomponoval pre Reményiho svadobný dar – skladbu *Epithalam zu Eduard Reményi's Vermählungsfeier für Violin mit Piano* (Reményi Edének 1872 évi Február hó 10 én tartott esküvőjére). Tento Lisztov dar bol tiež onedlho opätovaný. Reményi Lisztovi venoval svoju tlač kompozície pre husle a klavír *Choral*

theme. Mount Shasta inšpirovanú kalifornským štítom Mount Shasta („*composed while contemplating the Grandeur of Mount Shasta. Oregon, July 2nd 1879. Boston*“).

Nasledujúci text nechce dokumentovať bohatý občiansky či umelecký život Eduarda Reményiho, uhorského huslistu a absolventa viedenskej školy Josepha Böhma, ale sústreďuje sa len na stopy, ktoré jeho činnosť a osobnosť zanechali v českom a slovenskom kultúrnom prostredí v 19. storočí.

Ede Reményi (17. 7. 1830 [?], Miškovec – 15. 5. 1898, San Francisco), uhorský huslista a jeden z najvýznamnejších huslistov 19. storočia, sa narodil v židovskej komunite mesta Miškovec ako Eduard Hoffmann, syn zlatníka Johanna Heinricha Hoffmanna a Josephy Rosiny Lustig Hoffmannovej. Dáta narodenia sa začali zapisovať v Miškovci až roku 1836, je však pravdepodobné, že sa narodil 17. júla 1830, keďže vieme, že Hoffmannovci sa spolu so svojimi štyrmi deťmi (z piatich) dali pokrstiť ako rímskokatolíci a Eduardus Franciscus Hoffman je zapísaný v registri krstov ako šesťročný. (Niekedy sa uvádza ako dátum narodenia aj rok 1828 či 1829, prípadne 17. január.) Hoffmannovci prišli do Miškovca pravdepodobne z Haliče, Eduardov otec pochádzal z jidiš hovoriacej rodiny zo Slovenska. V Rakúsko-Uhorsku si po 1. januári 1788 museli všetci Židia pridať nemecké priezviská, čo bol nový zvyk, pričom dobová *lingua franca* v Uhorsku bola latinčina. V 20. rokoch 19. storočia sa Miškovec stal avantgardou maďarskej kultúrnej a jazykovej politiky. Väčšina Židov z miškoveckej kehily sa stala maďarskými nacionalistami, a jidiš tak nahradili maďarčinou. Hoffmannovci začali používať meno Reményi už pred revolučným rokom 1848, ale celá rodina si nové meno osvojila až roku 1862. Maďarskú identitu chápali ako pokrokovú a Reményi sa v tejto novej identite aj veľmi skoro prejavil.

Reményi vyštudoval husľovú hru na viedenskom konzervatóriu v triede Josepha Böhma v rokoch 1842 – 1845. Po štúdiách sa zdržiaval v Paríži a v Londýne ako prvý huslista Divadla Jej Veličenstva. Keď roku 1848 vypukla v Uhorsku revolúcia, ponáhlal sa domov a nastúpil do armády generála Artura Görgeya, kde svojimi husľami pozdvihoval morálku bojujúcich. Jeho brat Antál bojoval zasa u generála Györgya Klapku a zúčastnil sa obrany pevnosti v Komárne. Po aliancii Františka Jozefa I. s ruským cárom nasledovala bitka pri Világoši a perzekúcie voči revolucionárom, ktoré vyhnali účastníkov protihabsburskej revolúcie za hranice. Množstvo obrancov Komárna sa ocitlo v Hamburgu, kde ich privítali ako hrdinov – boli medzi nimi aj bratia Antál a Eduard Reményiovcí. Tu sa počas štyroch benefičných koncertov zoznámili s jeho husľovým umením aj prví nemeckí poslucháči. Práve v tejto súvislosti sa po prvýkrát stretneme s menom Ede Reményiho na stránkach *Pressburger Zeitung* 26. 11. 1849 v notícke z Hamburgu referujúcej o udalosti z 20. novembra:

„Maďari sa pripravujú na odchod, v nedeľu nás opúšťajú, cestujú do New Yorku na miestnej lodi. Včera večer mal devätnásťročný maďarský utečenec Reményi vo veľkej sále Tonhalle koncert v prospech maďarských utečencov.“⁵

Podľa nových zistení Reményi vyplával do Spojených štátov v decembri 1849 na lodi Cambria a do Bostonu priplával 31. 12. 1849. So sebou mal list pre amerického prezidenta Zacharyho Taylora, obsahujúci zámer vystavať maďarskú kolóniu v Spojených štátoch. V lodnom zozname uviedol svoj vek (19 rokov) a profesiu (umelec). Jeho americký debut sa udial onedlho v New Yorku 19. januára 1850 s obrovským úspechom. Program tohto koncertu 19. 1. 1850 v Niblo's Saloon v New Yorku bol nasledujúci:

I.

1. Gioacchino Rossini: *Otello*, predohra – orchester;
2. Henri Vieuxtemps: *Husľový koncert* – E. Reményi;
3. W. A. Mozart: *Ária z Čarovnej flauty* – madam Stephani;
4. Felix Mendelssohn: *Capriccio* pre klavír – p. Scharfenberg;
5. Bernard Molique: *Husľový koncert* – E. Reményi;

II.

6. Carl Gottlieb Reissiger: *Die Felsenmühle von Estalières*, predohra – orchester;
7. Hérold: *Le pré aux Clercs*, ária s obligátnym sprievodom huslí – madam Stephani a E. Reményi;
8. Charles-Auguste Bériot: *Duo na motívy Belliniho opery La Sonnambula* pre husle a klavír – p. H. C. Timm, E. Reményi;
9. *Ária* – madam Stephani;
10. Eduard Reményi: *Uhorské národné melódie* – E. Reményi.

Reményi ako 19-ročný dobyl Ameriku, avšak uvedomoval si aktuálne politické súvislosti, späť s jeho triumfom. Nasledovali ďalšie úspechy, stretnutie s prezidentom Taylorom a postupné oboznamovanie sa s novým publikom. Tak vyzerali začiatky jeho potuliek po svete, ktoré ho neskôr zaviedli až do južnej Afriky či k egyptským pyramídami i vracali domov do Európy, kde si získal povesť policajne sledovaného revolucionára v exile. Koncom roku 1851 sa ocitol v Anglicku, kde zabezpečoval hudobný sprievod návštevy Lajosa Kossutha prepusteného z tureckého väzenia.

Na začiatku roku 1853 došlo v Hamburgu k osudovému stretnutiu Reményiho s mladým Johannesom Brahmsom (1833 – 1897). Reményi toto stretnutie neskôr opísal týmito slovami:

Obr. 2: Ede Reményi a Johannes Brahms

„V januári 1853 bolo ohlásené módne hudobné podujatie v dome jedného z veľkých hamburských obchodných magnátov, pána Helmricha. V deň tohto soirée som dostal list od môjho stáleho klaviristu, v ktorom mi oznamoval, že kvôli chorobe sa ho nemôže zúčastniť. Prešiel som na druhú stranu ulice oproti môjmu hotelu (*Le Soleil*) k hudobnému podnikovi pána Augusta Böhma a chcel som zistiť, kde nájdem náhradu. Tento pán v odpovedi na moju otázku nonšalantne poznamenal, že malý Johannes by bol uspokojujúcou náhradou. Spýtal som sa, čo je to za Johannaesa. Odpovedal mi: „Je to chudobný učiteľ klavíra, volá sa Johannes Brahms. Je to ctihodný mladý muž, dobrý hudobník, veľmi oddaný svojej rodine.““⁶

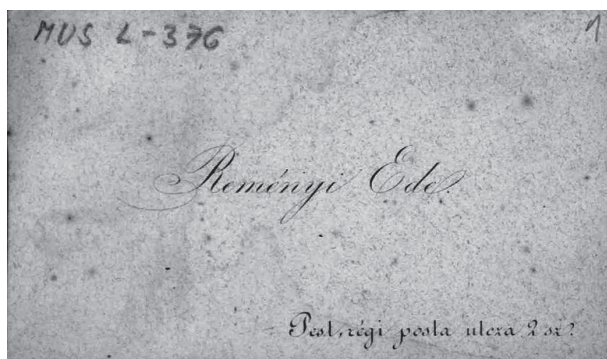
V čase tohto stretnutia mal Reményi 23 rokov a Brahms 20 rokov. Obaja výnimoční umelci mali veľmi vykryštalizovanú kontrastnú povahu, ale uhorský štýl bola *lingua franca*, ktorá ich naveky spojila. Po ich zoznámení nasledovali spoločné koncerty po Nemecku, ktoré sledovala miestna polícia, stretnutie s Josephom Joachimom v Hannoveri a s Franzom Lisztom vo Weimare. V Hannoveri Reményiho zatkla polícia a vypočúvala ho.

František Jozef I. udelil roku 1860 Reményimu amnestiu, a tak sa mohol vrátiť do Uhorska už ako priateľ Franza Liszta, ktorý mu neskôr k svadbe venoval skladbu *Epithalamium* (1872); Lisztov zámer napísať husľový koncert pre Reményiho, žiaľ, zostal nerealizovaný. Reményiho nepokojné srdce sa však nezastavovalo. Roku 1865 precestoval s husľami Francúzsko, Nemecko, Belgicko, Holandsko a Čechy. Neskôr navštívil Paríž a Londýn, Spojené štáty, Kanadu a Mexiko. Roku 1886 to bolo Japonsko, Čína a Mys Dobrej nádeje. Napokon umrel 15. mája 1898 počas svojho koncertu v Orpheus Theatre v San Francisku.

Reményiho skladateľské dielo je dnes (podobne ako dielo Misku Hausera) roztrúsené po svetových knižniciach a je veľmi ťažko dostupné. Jeho umenie nám však neustále sprítomňujú Brahmsove *Uhorské tance*, hoci samotný Reményi svoje verzie známych čardášov vlastne nikdy nezapísal; ak počúvame Brahmsove *Uhorské tance* vo verzii pre husle a klavír, počúvame transkripcie Josepha Joachima.

Reményiho osobnosť kolosálne ovplyvnila rodiace sa dejiny slovenskej hudby. Dvadsaťšesťročný kňaz Ján Levoslav Bella napísal 21. júla 1869 z Banskej Bystrice do Prahy dr. Ludvíkovi Procházkovi:

*„Po tieto dni bol medzi nami náš huslista uhorský Reményi, s ktorým ihneď oboznámený, a čo viac, prinútený som bol spoluúčinkovať na druhom jeho koncerte v Bystrici. Hral so svojím žiakom Plotényim, mnou a jedným tunajším virtuózom-violončelistom [azda Frigyesom Dohnányim – pozn. aut.] moju vianočnú sonátu na quartet zo slovenských vianočných spevov čerpanú, ktorú Vám neskôr pošlem. Môžem povedať, Reményi ma celého rozobral, musel som s ním ísť do tunajších kúpeľov na Sliač i do Korytnice, a sľúbiť mu dopisovať; chce ma oboznámiť s Lisztom, aby tento vidiac nejakú budúcnosť muzikálnu vo mne, nejako zaujal sa za mňa. [...] Do zvláštneho ohľadu odporúčam pripojenú svetskú skladbu Kvarteto g mol, ktoré tiež Reményi s nami hral, a tak sa mu ľúbilo, že Scherzo jedno po druhom tri razy opakovať sme museli.“*⁷

Obr. 3: Vizitka Ede Reményiho pochádzajúca z pozostalosti Jána Levoslava Bellu

Na toto výnimočné stretnutie si Bella spomenul ešte po rokoch, keď písal svoju *Autobiografiu* pre dr. Helma:

„Mohol som akokoľvek veľa myslieť na hudbu, komponovať ju a pestovať – predsa ostávala pre mňa stále len záľubou, kým konečne príchod Reményiho do Banskej Bystrice, môj osobný i hudobný styk s ním za jeho pobytu v Banskej Bystrici a Korytnici, kam som ho nasledoval a – čo s vďakou zdôrazňujem – jeho úmyselný vplyv na mňa konečne vyjasnil môj sebaklam a natoľko ma uchvátil, že som sa hneď rozhodol, že sa venujem hudbe ako svojmu jedinému, vrozenému povolaniu. Šťastlivý úspech jedného z mojich sláčikových kvartet, ktoré Reményi pojal do programu svojho druhého koncertného večera v Banskej Bystrici, a hrejivé slová, ktorými Reményi verejne pred početným koncertným publikom vyjadril svoju radosť z objavu skrytého, povolaného skladateľského talentu, stačili odstrániť každú ďalšiu pochybnosť a uskutočniť moje rozhodnutie.“⁸

Zo stránok *Pressburger Zeitung* sa dozvieme, že Ede Reményi mal 21. 6. 1860, teda čoskoro po udelení amnestie, koncert v prešporskom Pálffyho paláci (Zámocká ul.). Spoluúčinkovala s ním klaviristka Serafína Vrabélyová (1841 – 1931) a tenorista Julius von Udvarnoky.

„Nižšie uverejňujeme program 1. koncertu husľového virtuóza pána Eduarda Reményiho, ktorý sa uskutoční 21. júna o pol ôsmej hodine v Pálffyho sále:

1. *Mendelssohn-Bartholdy: Koncert v podaní Eduarda Reményiho;*
2. *Uhorská rapsódia od Franza Liszta, na klavíri ju prednesie slečna Serafína von Vrabély;*
3. a) *Repülj fecském ablakára,*
b) *ezt a kerek erdőt járom én, transkripcia a prednes Eduard Reményi;*
4. *uhorské ľudové piesne, spieva pán Julius v. Udvarnoky;*
5. a) *Chopin: Romanca,*
b) *uhorské ľudové piesne, prepis a prednes Eduarda Reményiho;*
6. *uhorské ľudové piesne, spieva p. Julius v. Udvarnoky;*
7. *variácie na tému Benátsky karneval (O cara mamma mia!), zložil a predniesol Eduard Reményi.“⁹*

Pressburger Zeitung onedlho uverejnili aj recenziu tohto koncertu:

„Koncert. Vo štvrtok 21. tohto mesiaca sa v Pálffyho sále uskutočnil prvý koncert pána Eduarda Reményiho, sólového huslistu Jej Veličenstva anglickej kráľovnej, ktorý si získal srdcia všetkých prítomných. Prišiel, hral a hral. Nadšenie bolo mimoriadne, neustály búrlivý potlesk je dôkazom našich slov. Upozorňujúc umeniachtivú verejnosť na druhý koncert tohto umeleckého hrdinu, ktorý sa uskutoční v sobotu 23., vyhradzuje si právo po koncerte podrobne rozoberať jeho znamenité výkony. Zatiaľ len spomenieme, že slečna Serafína Vrabélyová po Mendelssohnovom koncerte, ktorý s mimoriadnou virtuozitou predviedol pán Reményi, predsa len slávila skutočný triumf s Uhorskou rapsódiou od Franza Liszta a po niekoľkonásobnom vyvolávaní zahrála ako prídavok Dreyschockovu Campanellu v dokonalom predvedení. –

Podľa správ sa v sobotu 23. júna predstaví asistent pána Reményiho, Angličan, s vlastnými sólovými klavírnymi skladbami a my sa domnievame, že je v záujme

umenia, aby sme vyzvali umeniachtivú prešporskú verejnosť, aby si túto príležitosť nenechala ujsť, pretože umelca, akým je pán Reményi, si tak skoro asi nevypočujeme.

Pripájame nasledujúce poznámky o organizátorovi koncertu: Eduard Reményi, sólový huslista Jej Veličenstva anglickej kráľovnej, sa narodil 15. júla 1830 v Miškolci v Maďarsku. Prvé hudobné vzdelanie získal na viedenskom konzervatóriu. Odtiaľ odcestoval do Pešti, potom do Paríža a Londýna, kde sa mu podarilo zdokonaľiť svoje hudobné schopnosti. Svoje prvé umelecké cesty podnikol do New Yorku, Filadelfie, New Orleansu a Hamburgu, kde sa mu dostalo veľkého uznania; potom dlhší čas strávil vo Wiesbadene a Weimare, kde ho vrelo prijal F. Liszt, ktorému vďačil aj za svoje ďalšie hudobné vzdelanie. V roku 1854 získal Reményi veľký ohlas v Anglicku, Škótsku a Írsku a Jej Veličenstvo anglická kráľovná ho vymenovala za sólového huslistu. V Pešti a ďalších mestách v Maďarsku sa jeho koncerty v posledných mesiacoch stretli s veľkým ohlasom.

Posledný koncert pána Eduarda Reményiho sa uskutoční 23. júna v Pálffyho sále o 20. hodine večer. Na programe je:

1. Fantaisie sur Les Huguenots, ktorú zložil a predniesol Ed. Reményi;
2. Ária a pijanská pieseň z Marty, ktorú zaspieva pán Eugen v. Soupper;
3. a) Chopin: Berceuse,
b) uhorské ľudové piesne, prepis a prednes Ed. Reményi;
4. Dueto z Donizettiho opery Marino Faliero, spievané pánmi plk. v. Udvarnoky a Eugen v. Soupper;
5. na všeobecnú žiadosť:
a) Repülj fecském ablakára,
b) Ezt a kerek erdőt járom én, transkripcia a prednes Ed. Reményi;
6. Fantázia pre klavír, predniesol pán Wilh. Beale;
7. Variazioni di Bravura, skomponoval a predniesol Ed. Reményi.¹⁰

O dva dni neskôr (23. júna) teda na tom istom mieste s Reményim vystúpil klavirista William Beale, tenorista Coloman von Udvarnoky a barytonista Eugen von Soupper a *Pressburger Zeitung* následne uverejnila širšiu koncentrovanú správu:

„Koncert pána Eduarda Reményiho, sólového huslistu Jej Veličenstva anglickej kráľovnej, v Pálffyho sále 21. a 23. júna. – O umeleckých úspechoch tohto skvelého virtuóza sa toho v rôznych novinách napísalo toľko, väčšinou pochvalne, že hoci tohtoročná koncertná sezóna bola veľmi bohatá a krásne letné večery nás už lákali do prírody, predsa len sme sa na jeho vystúpenie tešili s napätím. A hľa, ešte sa ani neskončil prvý koncert a pán Reményi sa už stal miláčikom publika a zožal jednohlasný potlesk. Umelci i laici boli nadšení; vážny umelecký posudzovateľ ľahko vzrušiteľný nadšenec vzdali umelcovi par excellence s takmer rovnakým oduševnením hlasnú chválu ako zaslúžený hold; aj keď ten prvý mal niekoľko tichých želaní týkajúcich sa profanácie posvätného umenia, bol ako všetci ostatní nadšený genialitou tohto hrdinu: veď tu sa prejavuje len slobodné pôsobenie božskej iskry, nie technická zručnosť vyvolaná mučivým tréningom. Pán Reményi je vzácny zjav na hudobnom nebi. Sme presvedčení, že ako interpret uhorských národných melódii je v tejto krajine bezkonkurenčným ideálom. Skutočne umelecký zámer spojený s dokonalým majstrovstvom v zaobchádzaní s nástrojom mu zabezpečuje dôstojné miesto medzi prvými majstrami. Najväčšie ťažkosti prekonáva s obdivuhodnou ľahkosťou a istotou; jeho intonácia je dokonale

čistá aj v najzložitejších dvojhmatoch v najvyšších polohách, ako aj v najrýchlejších oktavových pasážach, rozmanité harmónie sú rozkošne krásne, prstová obratnosť v pasážach najrýchlejšieho tempa je obdivuhodná, zatiaľ čo jeho vedenie sláčika treba nazvať vznešeným a pôvabným. Jeho staccato je rovnomerné, trilky jedinečné. Tón je mäkký, plný a okrúhly, v najjemnejšom pianissime blízky výdychu, zatiaľ čo vo forte vyvinie silu, akú by sme v husliach rozhodne nehládali. Jeho štýl je rovnako osobitý ako veľkolepý, vystihuje charakter všetkých rôznych skladieb. Úplne výnimočný je v Adagiu, kde sa jeho tón stáva tak hlboko dojímavým a oduševneným, že sa človek mimovoľne necháva unášať intimitnou a vrelosťou citov, ktoré sú v jeho hre vyjadrené jednoznačným spôsobom. Vie zo svojho nástroja vylúdiť také rovnomerné tóny, vie vytvoriť také pôsobivé crescendo a decrescendo dlhými ťahmi sláčika, aké dokáže len málo kto; v Allegre sláček strieda všetky druhy smyku s obrovskou silou a rýchlosťou, takže umelec akoby zabúdala na všetko okolo seba a ignoroval chladnú rozvážnosť, čo si vážny kritik všimne najmä pri uhorských melódiách; ale aj keď sa na chvíľu zamračí, v nasledujúcom okamihu je tu opäť s nadšeným potleskom. Jeho najväčšie výkony v týchto dvoch koncertoch sú spomenuté vyššie: Koncert Mendelssohna-Bartholdyho a vlastná kompozícia Fantaisie sur les Huguenots, obe zanechali hlboký a trvalý dojem a sprevádzal ich búrlivý potlesk. Jeho Repül fecském ablakára (Zaľeť, lastovička moja, na jej okno) a Ezt a kerek erdőt járom én (Chodím týmto lesom stále dokola) sú skutočne čarovné melódie, pri ktorých sa poslucháč Reményiho majstrovským výkonom prenáša do vyšších sfér; podobne to bolo aj s jeho transkripciami uhorských ľudových piesní. Chopinova Romance, ktorú pán Reményi predniesol s mimoriadne veľkým oduševnením, je dôkazom uvedeného tvrdenia o vnímaní rôznych skladieb.

Na záver každého koncertu nám predviedol niekoľko ukážok svojej úžasnej techniky. Boli to Variácie na tému Benátsky kaneval, ktoré pán Reményi poňal s humorom, keď svojím jedinečným spôsobom zobrazil žartovanie, vtipkovanie, ale najmä smiech. Miestami až bizarný prednes dohnal citlivosť divákov až na maximum; každú chvíľu sa striedali emocionálne dojmy tak, že sme to často svojimi obvyklými citovými reakciami nevedeli zvládnuť.

Najkrajším z vyplňujúcich čísel bola Uhorská rapsódia Franza Liszta v podaní slečny Seraphine von Vrabély. O úspechoch tejto umelkyne sme už neraz hovorili a teraz musíme priznať, že jej hru považujeme za čoraz podmanivejšiu a oduševnenejšiu. Jej čistý, zvonivý spevný tón, crescendo a decrescendo, ktoré sa tak ťažko predvádza na klavíri, najjemnejšie pianissimo a vzápätí opäť sila, ktorú by sme od ženskej ruky sotva čakali, iskrivý trilok atď. boli príčinou všeobecného obdivu a búrlivého potlesku. Umelkyňa potešila publikum prídavkom Dreyschockovej Sartarelli, ktorá bola skutočnou lahôdkou, a bola zasypaná potleskom.

Druhým vyplňujúcim číslom, ktoré odznelo, bola ária a Pijanská pieseň pána v. Soupper z opery Martha. Pán v. S. disponuje veľmi príťažlivým, čistým a jemným hlasom, ktorý si vycvičil a ovláda tak, že sa človeku pri každom počutí čoraz viac páči. Jeho výkony boli aj tentoraz náležite ocenené; veríme však, že pán v. S. by si s niektorými klasickými novinkami poradil ešte lepšie, keďže je známe, že ich dokáže predviesť veľmi krásne. – Tretím vyplňujúcim číslom bolo dueto z Donizettiho opery Marino Faliero, ktoré zaspievali pán Koloman v. Udvarnoky a pán Eugen v. Soupper. Hoci skladba nie je bohatá, je až plytká a príliš rozťahaná, bola zaspievaná pekne a správne.

Pán v. Soupper pridol niekoľko uhorských ľudových piesní a tak, ako ich predviedol, museli strhnúť. Pán Muchics bol pri všetkých týchto piesňach výborným korepetítorom. Ako predposledné číslo spomenieme Fantáziu pre klavír, ktorú zložil a predniesol pán W. Beale. Zahral ju energicky a zručne, ale bez umeleckého stvárnenia. Dobre naladené publikum ho vyvolalo [opäť na scénu] a on pridol ešte akúsi salónnu polku.

Posledné z vyplňujúcich čísel tvorili uhorské ľudové piesne v podaní pána Júliusa v. Udvarnoky. Nemôžeme a ani nechceme kritizovať hodnotu týchto skladieb, pretože ako národné melódie majú trvalú hodnotu, ale pri najlepšej vôli nemôžeme o ich predvedení povedať nič zvláštne, okrem toho, že spev si vyžaduje nielen fyzickú výdrž, ale aj pružnosť a vyváženosť hlasového orgánu, čo sa nedá nahradiť forsírovaním, najmä ak sa vyberú skladby, ktoré presahujú rozsah hlasu. K tomuto číslu by sme radi poznamenali, že pokiaľ vieme, korepetítor je tu pre speváka, ktorý je hlavným protagonistom, a nie naopak. Bolo by pre nás celkom novým poznatkom zistiť, že korepetítor si robí so spevákom, čo chce, prípadne vystupuje na jeho úkor.

Ako sa dalo očakávať, oba koncerty boli hojne navštívené prešporskou elitou. Pán Reményi po sebe zanecháva skutočne večnú spomienku, o čom svedčia aj vence, ktorými ho zasypali. Sme skutočne hrdí na synov vlasti, ktorí sa usilujú o neľahký cieľ vznešeného umenia tak mužne ako pán Reményi.”¹¹

O dva roky neskôr sa Reményi vrátil na Slovensko do Prešporku koncertovať v Mestskom divadle, tentokrát s ním spoluúčinkovala sopranistka Flora Thom a barytonista Karl Eibenschütz.

V roku 1863 Reményi vystúpil v Mestskom divadle na koncerte, ktorý zorganizoval v prospech oblastí dolného Uhorska postihnutých suchom. *Pešťbudínske vedomosti* nám hovoria, že s tým istým zámerom vystúpil v tom roku aj v Banskej Štiavnici:

„V posledných dňoch októbra prišiel známy Reményi aj do Štiavnice. Dával koncert a s výnosom sa rozdelil s chudobnými dolnozemcami. Bol som práve v ten deň aj ja v meste a šiel som aj ja obdivovať umelectvo jeho. Bolo nás tam plno a veru som sa tak tešil, keď umelec tenže tu i tu nôtičku slovenskú vmiešal. Ako iní Štiavničania hovorili, bol veľmi dobre prijatý, a bez sprevádzačov ho málokde vidieť bolo.“ (N.)¹²

Na jar roku 1869 Reményi s Plotényim viackrát vystúpili na prešporských pódiiach. Naplánované mali dve vystúpenia – 31. marca a 2. apríla –, ktoré našli odozvu na stránkach *Pressburger Zeitung*:

„Prešporok, 2. apríla. (Koncert.) Počas tohtoročnej koncertnej sezóny bolo vo všetkých väčších, ba aj menších mestách veľmi živo, dokonca vo Viedni bola skutočná záplava koncertov; len my sme mali neustály odliv, dokonca ani Florentské kvarteto, na ktoré sa mnohí tak tešili, nám nebolo dopriate, hoci by sa tak ľahko bolo dalo zaobstať. Napokon až veľký husľový virtuóz, pán Eduard Reményi, komorný virtuóz Jeho cisárskeho a kráľovského veličenstva Františka Jozefa I., nás svojím koncertom 31. marca v divadle veľmi príjemne prekvapil. Pána Reményiho sme počuli a obdivovali pred niekoľkými rokmi, a preto sme boli zvedaví na jeho výkony po tom, čo si za ten čas urobil európske meno, ale musíme priznať, že od čias Paganiniho sme nepočuli takú mohutnú, obrovskú techniku. Pre Reményiho neexistujú žiadne ťažkosti, ba dokonca ich vytvára nielen preto, aby zažiaril, ale preto, že jeho myseľ sa cíti byť obmedzená v medziach všednosti; jeho pasáže vychádzajú z hlbokej zna-

losti svojho nástroja a prezrádzajú veľkého hudobníka. Jeho cantabile je plné duše a emócií, jeho bravúra je strhujúca. Pán Reményi to dokázal pri Fantázii Otello, ako aj pri Lisztovej Uhorskej rapsódii, ktorú Reményi transkriboval pre husle, ale najmä pri priateľskom prídavku Röpülj fecskem [!], v tomto žánri by sotva našiel rivala. Z chromatického behu od najvyššieho tónu v dvojhmatoch sa znalcovi takmer zatočí hlava. Búrlivý potlesk a časté výkriky sú preto pochopiteľné; nadšenie prešlo z interpreta na poslucháčov, a to dokáže len ten, kto je preniknutý hĺbkou citu.

V druhej časti virtuóz ponúkol Fieldovo Nokturno, Chopinov Valse, Schubertovu Serenádu, ktoré sám transkriboval pre husle a aj tu sa ukázal ako majster; na svojom nástroji spieval i burácal. Aj sprievod pána Plotényiho, ktorý je žiakom koncertného majstra, prezrádza schopného, citlivého a vzdelaného hudobníka.

Z medzihier sme si všimli veľmi úspešnú deklamáciu pána Arnaua a pieseň s orchestrálnym sprievodom od kapelníka Pleiningera, ktorú zaspievala slečna Hildová a ktorá zožala čiastočný potlesk. Napokon osobitnú zmienku si zaslúžia predohry, ktoré orchester predviedol k jednotlivým častiam programu.

Repertoár. Dnes, v piatok 2. d.: Druhý a posledný koncert husľového virtuóza pána Ed. Reményiho, komorného virtuóza Jeho cisárskeho a kráľovského veličenstva Františka Jozefa I.¹³

„Druhý koncert husľového virtuóza pána Eduarda Reményiho bol včera opäť veľmi dobre navštívený, umelec znovu nadchol publikum a ovácie nemali konca, kým sa pán R. nedal presvedčiť, aby zahral prídavok. Andante a Finále z Husľového koncertu Mendelssohna-Bartholdyho pána Reményiho potešili znalcov aj amatérov, finále v najrýchlejšom tempe, v ktorom však bol každý jeden tón počuteľný ako perla, pôsobilo až elektrizujúco. Uhorské ľudové piesne, v ktorých je pán Reményi nenapodobiteľný, ako aj Chopinovo Nokturno a Mazúrka, Ave Maria od F. Schuberta a Rákóczy-Fantázia dali virtuózovi príležitosť ukázať svoju kantilénu a bravúru v tom najkrajšom svetle; aj potom nasledoval búrlivý potlesk, ktorý ocenil národnú hodnotu. Deklamácia pána Krafťa bola veľmi dobre prednesená, ale pre svoju dĺžku materiál nezbudil záujem. Slečna Rosa Kohlerová si získala všeobecne zaslúžené uznanie Schumannovou Ich grolle nicht a Die Ungeduld Franz Schuberta, takže musel nasledovať prídavok. Jej prednes bol hlboko precítенý, úspech by však bol ešte väčší pri výbere vhodnejšom pre tento krásny hlas.

Pán Plotényi sa najmä v Mendelssohnovom Koncerte prejavil ako vzácny klavirista, ktorý sa vie podriadiť koncertnému majstrovi a reagovať na jeho zámery, a vylúčil očarujúce tóny z nádherného a zvučného nového klavíra od renomovanej firmy Carl Schmidt.

Bol to veľmi príjemný večer. Veľmi zábavná bola aj komédia, ktorá koncertu predchádzala.¹⁴

K týmto dvom muzikantským udalostiam napokon pribudla tretia – dobročinný koncert v Zrkadlovej sieni Primaciálneho paláca 8. apríla. S Reményim vystúpil ako huslista aj jeho žiak Nándor (Ferdinand) Plotényi, sopranistka Marie Rossi, altistka Gisella Pálffy a recitátorka Barbora Szapáry. (Pressburger Zeitung ohlásili túto dobročinnú akciu 7. marca.)

„Prešporok, 9. apríla. Koncert, ktorý usporiadal včera večer v Primaciálnej sále náš slávny rodák, vynikajúci husľový virtuóz pán Eduard Reményi, na pomoc tunajším dojčenským ústavom, mal po umeleckej stránke mimoriadne žiarivý úspech; – pre

šlachetné srdce koncertného umelca, ako aj pre zúčastnené dámy: grófkam M. Rossiovej, G. Pálffyovej a B. Szapáryovej sa dostalo plne zaslúženého čestného uznania v podobe dlhotrvajúceho búrlivého potlesku, ako aj opakovaného vyvolávania po každej skladbe. Účinkujúci sa nezastavili pri deviatich číslach znamenitého programu, ale potešili publikum niekoľkými veľmi príťažlivými prídavkami. – Takmer všetci prítomní členovia spoločnosti patrili k elite publika, ktorá odchádzala z koncertu celkom spokojná okolo trištvrte na desať. – Podrobnú správu prinesieme v zajtrajších novinách.“¹⁵

„Feuilleton.

Koncert v prospech miestnych centier starostlivosti o dočatá

Konal sa 8. apríla vo veľkej sále Primaciálneho paláca.

Pán Eduard Reményi, komorný virtuóz Jeho cisárskeho a kráľovského apošt. Veličenstva, za láskavej spolupráce grófkы Giselly Pálffyovej, grófkы Barb. Szapáryovej, komtesy Márie Rossiovej a pána Ferdinanda Plotényiho, usporiadal 8. apríla vo veľkej sále Primaciálneho paláca koncert na pomoc miestnym detským domovom, na ktorom sa zúčastnila najmä miestna aristokracia a ktorý ponúkol bohatý výber umeleckých lahôdok v každom ohľade. Keď Jean Paul nazýva hudbu ozvenou z vyššieho „harmonického sveta“, keď spev nazýva aj „vzdychaním anjela v nás“, vystihol a vyjadril najnovšiu podstatu zvukového umenia duchovným spôsobom. Verili sme, že tieto slová citlivého básnika sa potvrdili, keď sa ozval hojný potlesk za vynikajúce výkony. Medzi účinkujúcimi vládla ušľachtilá umelecká rivalita.

Koncert otvorila Fantázia na motívy opery Hugenoti, ktorú skomponoval a predniesol pán Reményi. Zvukový efekt v akustickej sále bol nádherný. Nasledovala Rossiniho ária v taliančine, ktorú komtesa Marie Rossi predniesla tak expresívne a s hlbokým poetickým citom, že všetci boli nadšení, dokonca aj tí, ktorí jazyku ne-

Obr. 4: Ferenc Liszt, Nándor Plotényi a Ede Reményi (1865?)

Obr. 5: Nándor Plotényi, Ede Reményi a Ferenc Liszt na dobovej kresbe

rozumeli. Tu sa dá povedať, že striebřistý, jasný, silný, a pritom taký jemný, poddajný hlas, vycvičený podľa pravidiel umenia, spojený s hlbokým porozumením, môže si byť istý víťazstvom. Komtesa Rossiová spievala aj piesne Franza Schuberta: a) Mädchens Klage, b) Am Meere, c) Barcarolle a preukázala, že je umeleckou veličinou aj v tomto žánri. Husľový sprievod, ktorý pridal pán Reményi, dodal skladbe novú farbu. Pri vokálnom duete z Mercadanteho grófká Gisella Pálffyová použila svoj krásny, zvučný, sympatický altový hlas a zladila sa s komtesou Rossiovou tak, že človek s pôžitkom počúval ich krásne tóny. Najradšej by sme počuli všetko „da capo“, a toto želanie sa nám v niektorých skladbách aj splnilo.

Ako všetci kritici, ktorí sa len tak ľahko neuspokoja, aj my máme na mysli jedno, ale, a to, že grófká Rossiová sa s nami nedelí o svoje umelecké poklady tak homeopaticky a že ich častejšie využíva v prospech biednych. – Grófká Barb. Szapáryová zarecitovala dojímavú báseň Zamrznuté dieťa od Bar. Eötvösa v maďarskom jazyku a mala taký účinok, že na všeobecnú žiadosť pridal prídavok.

Pán Reményi zahral a) Chopinovo Prélude D dur, b) Valse, vlastnú skladbu, Repülj fecském ablakára a na upokojenie búrky potlesku ako prídavok dve národné piesne. Zásluhy tohto umelca sme už ocenili pri príležitosti jeho prvého koncertu a povieme len toľko, že je takmer nemožné spievať na husliach vášnivejšie a prekonávať väčšie ťažkosti. Jeho výkony by sme chceli skôr nazvať vulkanickými, čo nám prišlo na um pri Fantázii-Rákóczy.

V duete pre dvojce huslí L. Spohra zaznela aj klasická hudba a pán Plotényi sa prezentoval ako schopný huslista, ktorý už teraz robí česť svojmu majstrovi, ale pri ďalšom štúdiu a skromnej povahe má pred sebou veľkú budúcnosť. Nádhernú hudobnú báseň predniesol s takým zasvätením, že sa chvíľami zdalo, že počuť nástroj, akým je fisharmonica. Pán Plotényi zabezpečil klavírny sprievod ku všetkým skladbám spôsobom, ktorý prezrádzaľ zručného klaviristu, ako aj odborne vzdelaného hudobníka. Z nádherného nového klavíra od renomovanej a osvedčenej firmy Carl Schmidt vylúdil krásne, očarujúce tóny; v jeho rukách bol rozpoznateľný ako vynikajúci koncertný nástroj, ktorý zaplní veľkú sálu a splní všetky požiadavky. Na záver by sme v mene ľudskosti chceli vyjadriť úprimné poďakovanie všetkým, ktorí sa podieľali na tomto koncerte a boli jeho sponzormi. Pocit, že sme prispeli na takúto charitatívnu vec, musí byť lepší ako pocit, že sme čo najpríjemnejšie zabavili zástup poslucháčov.“¹⁶

O niečo neskôr po tomto dobročinnom koncerte Reményiho a Plotényiho kroky viedli na stredné Slovensko a tu sa odohrala aj udalosť, ktorá navždy zmenila dejiny slovenskej hudby – už spomínané zoznámenie sa a spoločné vystúpenia s Jánom Levoslavom Bellom.

Aby sme však lepšie pochopili Reményiho umelecké zámery i jeho osobnostné charakteristiky, musíme sa vrátiť o niekoľko rokov späť. Prvý pražský koncert Eduarda Reményiho sa odohral na pozvanie zboru Hlahol 18. 3. 1862 a Národné listy uverejnili rozsiahlu recenziu, veľmi priaznivú voči huslistovi:

„První a poslední koncert houslisty Ed. Reményiho 18. t. m. Outlotělný hudební nástroj housle přitáhl svou kouzelnou mocí od té doby co se stal koncertním nástrojem již mnohého k sobě. V míře, v jakéž kdo kouzelnou tuto moc na sobě poznáv, k nástroji celou duší přilnul, všechny jeho tajnosti proniknul a přednosti jeho

bystře pojal, v takové též míře stal se více méně původním umělcem. Potkáváme se v uměleckém životě s dovednými ano výtečnými osobami uměleckými, o nichž se dá říci, že jsou všech těžkostí, kteréž housle nadskytují, úplně mocny, které nás ale nijak neuchvacují ani nás nezajímají. Uznáváme jejich pilnost a dovednost, zůstáváme ale nerozhřáti, aneb abychom se tak vyjádřili, **nedobyti**. Při takových vidíme techniku na první pohled, a soudíme z ní na ducha. Potkáváme se ale i s takovými osobami uměleckými, kteréž nás okamžitě na svou stranu přivedou pro svého ducha a pro svou původnost. Že jsou tito praví vyvolenci, kdož by o tom pochyboval? K těmto druhým, u nichž prvním rázem ducha poznáváme, a potom teprve techniku v úvahu běháme, můžeme s dobrým vědomím připočísti maďarského houslistu p. Ed. Reményiho. Jestli ve své hře docela samostatný a původní a uchvacuje nás okamžitě svým duchem, a pak teprve svou technikou. V předešlém referátě o jeho hře jsme již pravili, že jest původním umělcem, že má v moci všechny umělecké kousky, že v mnohém stojí s jinými výtečníky na témž stupni dokonalosti, v mnohém ale že jest nedostížitelný. Toto poslední platí především jeho způsobu, jakým maďarské národní nápěvy přednáší. Žádný Nemaďar není s to, aby je přednesl tak ohnivě, tak rozvášněně s takovou volností rhapsodickou a na opak zase s takovým něžným, útlým i zase srdcerozrývavým i zase konejšivým způsobem, anižby přestoupil meze pravdy aneb vybočil z mezí krásy a porušil důstojnost umění. Ohlédneme-li se na způsob, jakýmž p. Reményi cizí skladby pojímá a posluchači předvádí, musíme i v tom ducha jeho uznati a především vyznati, že i v této stránce jest zajímavý a všeho uznání zasluhující, kdybychom i hned ku všemu jinému nepřisvědčili. Provedení Mendelssohn-Bartholdyho e-moll koncertu, kterýmž utěšeným kusem svůj koncert začal, mohlo by zavdati příčiny k rozličným debatám **pro a proti**; jistě by se ale hádající se strany na tom usnesly, že se vážná část téhož koncertu nedá ušlechtleji a s hlubším citem přednest, než-li jak ji přednesl p. Reményi, jakož i že se v první části nedá více bravury, zevnější skvělosti a větší rozmanitosti vyvinouti, nežli jak se to stalo. Poslední část (scherzo) nebylo snad každému z posluchačů vhod přednesena; mnohý snad si přál více mrštnosti při pronešení hlavního podnětu, více skočnosti smyčce a více rozvázalosti a většího uzdy popuštění fantasií a možná že zůstala tato část v menšině. Jelikož jsme se ale přesvědčili, že umí pan Reményi smyčcem v odrážení mistrně vládnout, a že se rychého tempa neštítí, soudíme, že vzal z úmyslu pohyb méně rychle a hlavní motiv méně skočně. V tom případě by se týkala hádka ovšem pochopení a nikoliv virtuosity. Ostatně se ukázal p. Reményi i v tomto koncertu co důmyslný a duchaplný mistr na houslích, a dobyl pražské obecenstvo jedním tahem; přišel, zahrál a zvítězil. Po každém předneseném kuse zdvihl se bouřný potlesk a provolávala se pochvala p. Reményimu, jakož se mu i házely věnce a květiny, výmluvné to básně přírody, na počtu. –

Mezi jednotlivými čísly p. koncertisty zpívali zdařile mužský kvartet skladby Voglovy pp. Lukes, Heller, Srb a Vollberger, pak slečna von Ehrenberg jednu píseň od Schuberta a jednu od Schumanna hotově a záslužně, dokonale pak pan Lukes slovenskou národní píseň p. L. Procházkou zpracovanou. Navštíven byl koncert přeceťně od obecnstva skoro všech rakouských národností a náleží k nejskvělejšímu v letošní saisoně. Že uherské a české národní písně, které p. davatel koncertu přednesl, s největším nadšením přijaty byly, jest zcela přirozenou věcí; zasluhujíť toho pro bohatý a velikocenný svůj vnitřný obsah, jakož i neméně pro významný

a oboum národnostem lichotivý způsob, jakýmž je p. Reményi přednesl. Průvod na pianě zastával p. Slánský.“¹⁷

Ďalšia zmienka o Reményiho prítomnosti v Prahe (rok 1862) pochádza z novín *Národní listy*. Opisuje sa tu banket pražských žurnalistov, zvolaný na privítanie redaktora časopisu *Posel z Prahy* Vojtecha Běláka, ktorý bol odsúdený na 14-dňové väzenie a pokutu 50 zl. Jeho prepustenie z väzenia podnietilo priateľov sprítomniť si ideu slobodnej tlače – prepusteného privítalo 53 žurnalistov a bol medzi nimi aj „slávny Maďar a virtuóz“. Ďalej už odcitujeme *Národní listy* – prvý prípitok predniesol profesor Tonner:

„Jestli síla, které si všickni vážíme, síla sice bez bodákův a děl, mnohdy však vydatnější a blahodějnější nad všecku sílu hmotní. Tím jest svobodné slovo, výraz veřejného mínění veřejně pronesený. V národě našem osvědčila se skvěle tato síla; jen kratičký čas u nás působila r. 1848–9, bohužel jen kratičkým časem padala vláha, kterouž hlavně zvětčěl Havlíček národ náš posilnil a když po desíleté mdlobě opět začalo se rozbřeskovati, s radostným užasem spozorovali jsme, jaké silné ovoce vzešlo a jak hojně. Důstojný zajisté jest a vznešený úkol novinářův, vedle toho však zároveň trapný, ba nebezpečný; v poměrech nynějších každý žurnalista musí býti připraven na rozmanité tísně a nehody; nikomu sa tak snadno nedostane zkušenosti mučednické, jako jemu. Než jako bojovati musí, kdo dal se na vojnu, tak ničeho nelekej se, ničeho se nestrachuj, kdo veřejné slovo vede ve prospěch svobody vlasti své; mnohého snad bolestně a krutě dotkne se osud, on však neklesni na mysli, silniž jej přesvědčení, že učinil něco pro dobrou věc, že netrpí na darmo. Právě dnes po přetrpěném trestu v kruh náš vrátil se milý druh náš, jemuž k poctě tento přípitek vznáším na důkaz lásky naší a uznání zásluh, jichž sobě dobyl o naší dobrou věc.“

Na to jal se mluvíti slavný Reményi o poměru Slovanů k Maďarskému národu a pronesl přípitek na **sbratření se Slovanů s Maďary**. Nadšením velikým byl přípitek tento přijat a Reményimu a Maďarskému národu **„Eljen“** provoláno. Pan Vojtěch Belák děkoval s patrným pohnutím shromážděným za poctu mu proukázanou. Spolupracovník „Hlasu“ pan JUC. Karel Sladkovský poukázav k tomu, kterak mezi národy zemí uherských a mezi národem českým od dávných věkův přátelské panovaly poměry, vyslovil důvěru, že tentýž přátelský poměr mezi těmito národy v nynější rozhodné době opět obživne a se utuží, načež v maďarské řeči pronesl přípitek: *Na zdar přátelství mezi národem maďarským a mezi národy slovanskými! – Hlučné vícekrátě opětované „Sláva“ následovalo na tento přípitek.“¹⁸*

Tie isté noviny onedlho aj zverejnili skutočnosť, že Reményiho českí umelci a intelektuáli odmenili strieborným pohárom, ako aj skutočnosť, ako tento dar poňal Reményi a čo s ním urobil:

„Slavný houslista Reményi daroval stříbrný pohár, kterýž mu spisovatelstvo a umělcové čeští za posledního pobytu jeho v Praze věnovali a kterýž ozdoben jest korunami a znaky království českého a uherského, národnímu museu uherskému v Pešti. V přiloženém dopise na ředitele ústavu toho praví Reményi, že pohár ten proto museu daruje, poněvadž přesvědčen jest, že drahá památka ta platila toliko Maďarovi, nikoliv ale umělci.“¹⁹

Reményiho druhá cesta do Prahy sa uskutočnila uprostred množstva cestovných povinností a možno povedať, že s prestávkami prebiehala po celý rok 1865. Reményiho

pozval na dôležité koncerty do Prahy Ludevít Procházka, skladateľ, dirigent, klavirista a konateľ Umeleckej besedy. Reményi toto pozvanie prijal a do Prahy pricestoval v polovici februára. Vo februári sem pricestoval aj jeho žiak Nándor Plotényi, ktorý ho mal v rámci komorných koncertov počas celého roka sprevádzať na klavíri alebo na husliach.²⁰ Procházka s Reményim naplánovali na začiatok marca 1865 tri pražské koncerty – komorný koncert v Umeleckej besede, koncert v Meštánskej besede a 2. abonentný koncert Umeleckej besedy, orchestrálny koncert, ktorý mal dirigovať Bedřich Smetana. V roku 1865 potom ešte nasledovali spoločné vystúpenia Reményiho a Plotényiho v Čechách a na Morave – v Chrudimi (17. 6.), Pardubicích, Hradci Králové (19. 6.), Kolíne, v Jindřichovom Hradci (27. – 28. 6.), Českých Budějoviciach (20. 6.), Hlubokej (30. 6.), Písku (1. 7.), Horažďoviciach (3. 7.), Klatovoch (3. – 4. 7.), Otine (5. – 6. 7.), Domažliciach (8. – 9. 7.), Plzni (10. 7.), Rokycanoch (14. 7.), Novom Bydžove (19. 9.), Časlavi (23. 9.), Prahe (13. 10.), Poličke (17. 10.), Brne (19., 20. a 24. 10.), Uherskom Hradišti (22. 10.). Reményiho česko-moravské koncertné turné sa teda odohralo v roku 1865 – dva roky pred rakúsko-maďarským vyrovnaním, ktoré onedlho vnieslo nové napätie aj do česko-maďarských vzťahov.

Reményiho koncerty boli nielen ukážkami husľovej virtuozity, ale aj politickými manifestáciami umeleckého i politického národného uvedomenia, ktoré malo vytvoriť cestu k vytúženému oslobodeniu. Boj za politickú slobodu či cesta k oslobodeniu sa od monarchie boli v Reményiho vystúpeniach (verejných i súkromných) späté s uhorským štýlom. Manifestáciou tejto slobody boli uhorské tance, s ktorými len nedávno po návrate zo Spojených štátov dobýjal nemeckú Európu spolu s klaviristom Johannesom Brahmsom (1853), alebo priamo *Rákociho pochod*, ktorý pôsobil vo vtedajšom Uhorsku ako zástupná hymna. Reményi svojimi koncertmi oslovoval emancipačnú žilu prítomnú v českej umeleckej inteligencii, dodával jej život. Stával sa členom miestnych speváckych združení; jeho predvedenia *Rákociho pochodu* boli – ako uvidíme – často spojené s dobrovoľnou zbierkou k výstavbe českého národného divadla.

Národní listy 2. marca 1865 uverejnili oznámenie o ďalšom pražskom koncerte husľového virtuóza:

„Ed. Remenyi nalezá ve všech kruzích naší matičky Prahy vřelého a srdečného přijetí, jakéž vysvětliti se dá jen roztomilou a v pravdě uměleckou povahou, která mu všude přátele získati musí. Slavný houslista i v tom jeví pravého umělce, že s velkou ochotou uměním svým připravuje užším kruhům neobyčejné zábavy. Oznámili jsme již, že hned po příjezdu svém hrál v umělecké besedě; dnes hráti bude večer v měštánské besedě. Širší obecnstvo bude míti příležitost slavného umělce slyšeti v sobotu v druhém abonentním koncertě umělecké besedy, za kterouž příčinou právě do Prahy přibyl a v pondělí ve vlastním jeho koncertě taktéž na Žofínském ostrově. Nelze pochybovati, že umění milovné obecnstvo naše, které se již před 3 roky mistrné hře slavného houslisty obdivovalo, oba koncerty co nejčtněji navštíví. Program druhého koncertu jest tento: 1. Fantasie na motivy z ‚Hugenot‘ od Ed. Reményiho, přednáší Ed. Reményi. 2. a) ‚Du bist wie eine Blume‘, píseň od Roberta Schumanna; b) ‚Durch den Wald, den dunkeln‘, píseň od Mendelssohna, přednáší slečna Gabriela Roubalova. 3. Uherské národní písně, přednáší pan Ed. Reményi. 4. a) Výjev ze zpěvohry: ‚Les fetes de Polyhymnie od Rameau-a (z roku 1745); b) ‚Utěcha v lásce‘, píseň od A. Čecha, přednáší pan Lev. 5. Velké duo na Šubertovo: ‚Divertissement á la hongroise‘ pro dvě housle složil Eduard Reményi, přednáší Eduard Reményi a jeho žák Ferd. Plotényi. 6. Dvojzpěv z Hugenot (Marcel

a Valentina, 3. jedn.), přednáší sl. Gabr. Roubalova a p. Paleček. 7. a) Polonéz od Chopina (Cis-moll) pro housle transkriboval Ed. Reményi;²¹ b) Fantasie na české národní písně od Reményi-ho. Přednáší Ed. Roményi [sic!].“²²

Aj český časopis *Lumír* už na začiatku Reményiho českého pobytu reklamoval tento jeho pražský pobyt:

„Druhý abonentní koncert Umělecké besedy vypadl velmi stkvěle. Čísla jsou všechna dle programu předvedena. Že p. Edvard Reményi pohnul obecnstvem, netřeba snad tu ani podotýkati. Posluchačstvo bylo také potleskem hřmotným ano i jedním věncem vděčno tomuto umělci, jenž získal si srdce všech jej znajících již při prvním svém pobytí v Praze. Provedení ostatních čísel bylo úplně korektní; pánové Smetana a Mildner dobyli si zásluhu.“

„Pan Ed. Reményi dával první a poslední koncert svůj dne 6. t. m. na Žofíně, spolupůsobením sl. Roubalové a pp. dr. Procházky, Lva a Palečka, při dosti četném obecnstvu. Podotýkáme zde toto, jelikož sotva že masopust bouřlivý uplynul, již jeden koncert druhý stíhá, a každý chce míti obecnstvo. P. Reményi se svým žákem p. Platényim [sic!] nechá u Pražanů po sobě opět krásnou upomínku. Kdož by neupomínal se na ty božské zvuky jeho houslí?“²³

Reklama na Reményiho pražské angažmán bola nasledujúca:

„Druhý abonentní koncert působením ‚Umělecké Besedy‘ uspořádaný
v sále Žofinském dne 4. března 1865 o 4. hodině odpolední

PROGRAM

1. Synfonie lovecká č. 2 ... Bedř. Kittl.
2. Koncert pro housle, v způsobu uherském
Andante a finale (poprvé) ... J. Joachim.
přednese pan Ed. Reményi.
3. Zlomek ze zpěvohry ‚Záboj‘ (poslední výj. v 1. jednání). Úvod, pastýřská píseň,
Zábojův zpěv (poprvé) ... J. L. Zvonař.
4. Kamarynskaja, fant. pro orchestr (poprvé) ... Mich. Glinka.
5. a) Romance (E-dur) z koncertu od ... Chopina (E-mol),
upravená pro housle s průvodem piana ... Ed. Reményi.
b) Fantasie na české národní písně pro housle s průvodem piana (nová) ...
Ed. Reményi.

Přednáší p. Ed. Reményi. P. Reményiho doprovází na pianě jeho žák p. F. Plotený.“²⁴

Išlo o druhý abonentný koncert, ktorý organizovala pražská Umelecká beseda, založená v roku 1863. Jej predsedom bol Bedřich Smetana, konateľom a interpretom Ludevít Procházka. Úlohou Umeleckej besedy bolo „pěstování hudby [...] v duchu národním, českém!“ Na jej prvom abonentnom koncerte zaznela *Symfonia* č. 4 *D dur*, op. 31, *Columbus* (*Musikalisches Seegemälde in Form einer Sinfonie*) Josepha Alberta (1832 – 1915), kapelníka z Weimaru, na druhý koncert bol ako hlavný hosť pozvaný Ede Reményi.

Reményiho vystúpenie v pražskej Umeleckej besede 4. marca 1865 zasiahlo pražskú širokú umeleckú obec a vyprovokovalo aj neznámeho básnika, ktorý venoval tejto udalosti svoj sonet, publikovaný v týždeníku *Lumír*, podpísaný skratkou E. Z.:

„Edvardovi Reményimu
Po koncertu ‚Umělecké besedy‘ dne 4. března 1865

Ty's umělec, jak všickni býti mají,
jimž Apollo svých darů udělil;
Ty's za vše hoře to nás odměnil,
jimž vlastní rodáci nás plnívají.

Tak málo jich, již k vlasti své se znají,
anť celý svět jest letu jejich cíl;
v nich lásky cit se nikdy nezjevil;
oniť se vším a ve vším jenom – hrají.

Ty's umělec, kdy chutě zvedáš ruky,
by's cvikem lehkým, levným učeným
z svých houslí loudil sladkobolné zvuky.

Ty's velký muž, kdy vlasti zpomínaje,
zahráš s tím ohněm prudkým, nadšeným,
jimž ledové i v nadrech srdce taje!

E. Z.²⁵

Pražské Národní listy venovali tomuto druhému abonentnému koncertu Umeleckej besedy velkou pozornost a 8. 3. 1865 uverejnili aj rozsiahlu recenziu.

„Denní zprávy. – Druhý abonentní koncert. V těchto listech již bylo k tomu poukázáno, jakou důležitost pro umělecké naše poměry míti mohou koncerty abonentní, budou-li řízeny pravým uměleckým taktem a nebudou-li sloužiti leč pouze zájmům umění. Institut ten zaveden jest již skoro ve všech čelnějších městech evropských a Praha – tato hudební kolébka pro celou Evropu, Praha, kterouž jmenují všudy hudebním městem par excellence – musela teprv ‚Umělecké Besedy‘ se dočkati, aby se honositi mohla abonentními koncerty. Že se z nového toho podniku ‚Umělecké Besedy‘ těšiti můžeme, osvědčil již první abonentní koncert a doložil ještě u větší míře druhý koncert. Žádný jiný spolek zajisté nemohl se takového podniknutí s větším úspěchem uchopiti, než právě ‚Umělecká Beseda‘, kteráž, nejen že ve svém lůně nadějně, mladistvě a jaré síly chová, od kterých lze pro budoucnost něco očekávati, nýbrž také po krátký čas jejího trvání úspěšnými svými podniky všeobecné přízně již sobě vydobyla. Měl-li již první koncert skvělého úspěchu, nabýval druhý ochotným spolupůsobením slavného houslisty p. **Ed. Reményiho** rázu ještě nevšednějšího. Uchvacující jeho hru, lašující brzo jako hraví větéřkové, brzy šumící jako mocné vodopády, brzy opět bouřící jako zuřící válka a opět zmírající jako tajemný šepot vln, není nejvýmluvnější pero s to vylíčiti. Nelze o něm říci ani méně aniž více, než že jest umělcem v nejdokonalejším smyslu slova. Co takový vystupuje také všude ve svém životě, povždy na jevo dávaje jak krásně umění s vroucím a čistým vlastenečtím se spojití dá. Zřídky bohužel mezi umělci tento souhlas ducha uměleckého a vlasteneckého získati mu musí každé srdce české, a jsme přesvědčeni, že kdyby p. **Reményi** jednou do venkovských našich měst zavítati chtěl, že bude všady otevřenými rukama a pravým jásotem přivítán. –

Koncert započal **loveckou synfonií** od **Bedř. Kittla**. Práce tato náleží do oné periody, v níž tvůrčí síla Kittlova ještě stála ve svém zenitu, život lovecký podal skla-

dateli bohatou a vděčnou látku a způsob, jakýmž jemu dal výrazu, jest tak jasný, tak průhledný, že výkladu zajisté nepotřebuje. Zdařilá jest zvláště první a poslední věta. Nejméně uspokojuje scherzo, kterémuž schází všechen ušlechtlejší důvtip. Instrumentace a plynná forma prozrazují na první pohled všestranně obeznaného skladatele. –

U větší míře nás poutala velezajímavá skladba **Glinkova ‚Komárynská‘**, která ale, jak se zdálo, nedošla u našeho obecnstva onoho porozumění, jakéhož k úplnému jejímu ocenění zapotřebí. V Berlíně nedávno se provozovala s největším úspěchem. Celé skladbě, kterouž lze nejlépe nazvat orkestrálním capricciem, za základ sloužící dvě národní témy (jedna píseň svatební a jedna taneční), jsou tak rozkošné a tak obratně provedeny, že v každém téměř taktu lze poznati pero neobyčejného ducha. Více upotřebené jest téma písně taneční ‚Komárynské‘ (takto zvané dle osady ‚Komáрино‘ v Rusku), kteráž dovadivým svým rázem celku dodává živost neobyčejnou. Přáli bychom, by se skladba tato po naší vlasti tak valně rozšířila jako rozšířena jest po Rusku, kde bude sotva človíčka, jenž by ji neznal, neboť není prý ani hospůdky, kdeby ji neslyšel na nějakém nástroji, zvláště na varhánkách, zanotovat. Glinka sám ji slyšel pouze jedinkráte.

Zajímavou novinkou nám byl zlomek z opery ‚Záboj‘ od **L. Zvonaře**, která, pokud víme, již přes dvě léta hotova leží, avšak u našeho divadelního ředitelství dosud nenalezla tolik milosti, aby na ni byla bývala obrácena slušná pozornost. Nesoudíme pouze dle toho zlomku, kterýž, ač by se co do zpěvní části lecos namítati dalo (zvláště co se týče závěrečného zpěvu ‚Záboje‘, napodobujícího píseň pastýře, kterýž se nám nezdá býti estheticky odůvodněným, zajisté na jevišti účinku slibuje, nýbrž bylo nám popřáno, slyšeti již dříve větší úryvky z této vlastenecké zpěvohry a nemůžeme než opětovati mnohostranně již projevené přání, aby se nám brzy dostalo té příležitosti, pravou její cenu poznati na jevišti. Nabízelo se arci již jednou p. skladateli provozování této zpěvohry, avšak způsobem takovým, že raději o něm zde pomlčeti chceme, bychom nezkalili příznivý dojem, jakýž tentokráte zanechává tento druhý koncert. –

P. Lev, jenž zpíval zpěv ‚Záboje‘ ušlechtilým a vroucím výrazem, a přepravil se velmi šťastně přese všechny těžkosti, jakéž skladatel v tomto výjevu zpěváku uložil. Další čísla provedena byla p. **Reményim**, netřeba ani doložiti, že způsobem mistrovským. **Joachimův koncert** (Andante a Allegro), nebezpečné to úskalí pro každého houslistu, provedl takou dokonalostí, tak dojímavou vřelostí a rozníceností, že jej lze sotva lépe kdy uslyšeti. Taktéž mistrně předneseny byly **Romance** od Chopina a zvláště pro tento koncert od něj komponovaná **fantasie** na české národní písně, v kteréž velmi obratně a efektně upotřebil písně: ‚Červená růžičko‘, ‚Myslivci, myslivci! vy verbujete‘ a ‚Husitskou‘. –

Obecnstvo dosti čteně shromážděné, zachovalo po celý koncert takou pozornost, jakou jen zřídka vídáme, bylo lze viděti na každé tváři, že v koncertu takto uspořádaném lze míti pravý umělecký požit. Každé číslo došlo hojně pochvaly, p. Lev a zvláště pak p. Reményi, vítěz tohoto večera, byli hlučně voláni. Tomuto dostalo se dvou krásných věnců vavřínových zdobených trikolorou maďarskou a slovanskou. Orkestr obou divadelních sborů držel se při výborném řízení p. Smetany taktéž výborně. Poslední dvě čísla doprovázel p. Reményiho na pianě nadaný jeho žák p. Ferd. Plotényi. – Oba sály žofínské byly velmi vkusně dekorovány a celé zařízení

vůbec velmi důstojné. Nenít pochybnosti více, že abonentní koncerty čím dále tím většího účastenství naleznou a že zaujmou časem první místo hudebních produkcí v Praze.

B.²⁶

Ďalšia správa, dotýkajúca sa koncertného pobytu Reményiho a Plotényiho v Prahe vyšla v *Národních listech* 9. marca 1865:

„Koncert Ed. Reményiho. Zmínivše se již několikráte o veřejném i soukromém účinkování tohoto umělce po čas jeho letošního pobytu v Praze, musíme podati též zprávu o jeho vlastním koncertě, ač bohužel přicházíme trochu pozdě. Musíme především upřímně vyznati, že jsme ještě nikdy neslyšeli slavného umělce tak výborně hráti, jako právě tenkrát. Všecky přednosti jeho podivuhodné techniky zvýšené zápalem okamžitého nadšení objevily se tu na stupni co možná nejvyšším. Síla a plnost vždy plně krásného tónu, téměř víře nepodobné fortissimo, odvážnost u vedení smyčce a skoků jeho, jistota a náramná rychlost chodů tercových, sextových a oktávových, konečně čarovně krásné rytí jeho pianissima často až do daleké dálky zdánlivě se ztrácejícího, kantilena s vřelým citem přednešená, vše to a ještě více spojeno vkusem opravdu umělecké povahy nad míru vystříbeným – to vše jest stručně naznačeno vlastností hry Reményiho. –

Zbývá nám jen ještě uvéstí čísla jeho programu, v nichž umělec dal se nám obdivovati svému umění a z nichž žádnému nemůžeme dáti přednost, jelikož všechna stejně výtečně přednešena byla. Koncert započal Reményi s fantasií z Hugenot od něho samého složenou. Pak přišly uherské národní písně, velké duo na Schubertovo ‚Divertissement á la hongroise‘ pro dvoje housle, polonaisa od Chopina (Cis moll) upraveno pro housle od Reményiho a konečně jeho fantasie na české národní písně, kterou také v abonentním koncertu umělecké besedy přednášel. V ‚Duo‘ představil se nám jeho nadaný žák Ferd. Plotényi, který jsa již nyní virtuosem brzo snad co dokonalý umělec vstoupí do světa. Provázení jeho na piana při solových číslech mistra jeho svědčilo o výborném nadání. –

Podporován byl koncertista sl. Roubalovou, která zpívala 2 písně od Schumanna a Mendelssohna svým pěkným měkkým hlasem a s dobrým pojetím, tak že vyvolána byla a později po dvojzpěvu z Hugenotů s p. Palečkem opět. Mimo to zpíval p. Lev arii ze zpěvohry ‚Les fêtes de Polyhymnie‘ od Rameaua, která vyznačuje se zvláště hlubokým citem a pak pěknou promyšlenou píseň od A. Čecha, obě s výtečností u něho obyčejnou. Byl též vyvolán. Pochvala obecenstva byla tak velká, že Reményi mimo to ještě dvě čísla přidal, z nichž pochod Rakóczyho opravdu uchvátil. Kolikrát Reményi byl vyvolán, nevíme.

A.²⁷

Národní listy chceli svojim čitateľom bližšie priblížiť aj spoločenské a duchovné pozadie týchto muzikantských udalostí a publikovali aj rozsiahly fejtón zhodnocujúci Reményiho pražskú návštevu (v tom istom čísle ako vyššie uvedenú obsiahlu recenziu z 8. marca):

„Feuilleton.

Večer s Ed. Reményim.

Maďarský houslista Reményi jest co umělec obecenstvu našemu tak dobře znám, žeť by bylo marné, pátrati po stránkách, které by obecenstvo v tomto způsobu

neznalo. Došlat' umělá jeho hra již oslavy po celé Evropě a kritika ho řadí k prvním houslistům nynějším.

Co však nám Reményiho činí zvláště milým jest, že jsme v něm poznali umělce národního, že v něm poznáváme člověka dokonalého. Není mnoho takých umělců, jejichž srdce a mysl by tak hluboko kotvila v srdci a mysli svého národa, jejichž touha by tam se nesla, aby uměním povznesli slávu ne své osoby, ale svého národa, jako právě Eduard Reményi. Reményi jest tak skrz na skrz Maďar, takou vroucí láskou prodchnut k svému národu, že může mnohým v tom ohledu sloužiti za vzor. Avšak Reményi při tom lne zároveň k ostatním národům s tou oddaností a úctou, jaká šlechetného člověka charakterisuje. Kdož pak na to vše ještě jej poznal v přátelském obcování, kdo poznal jovialní jeho povahu, kdo se seznámil s jeho vlídností, prostou vši domejšlivostí, prostou všech nároků, kdo poznal kolegiální právě jeho přitulnost a při všem tom horoucí jeho zápal k umění: tomu nezbývá nic více, než aby si Reményiho zamiloval.

Dne 6. března večer, po koncertě Reményiho, sešli se přátelé a známí jeho v užším kruhu v místnostech měšťanské besedy, aby se tu s ním pobavili a příjemný večer s ním strávili. Účel ten byl také u vrchovaté míře dosažen. Společnost sestávala z umělců hudebních, spisovatelů, žurnalistů atd. Reményi ovšem nevydrží nikde bez houslí, a žeť pak i sem si je dal přinést, utvořil se večer v nejušlechtlejší zábavu uměleckou.

O té promluvíme nejprve. Reményi přednášel variace na uherské písně, tu samou skladbu, kterou jsme od něho slyšeli v jeho koncertu. Vyznáváme se úpřimně, že jak jí hrál u večer, byli všickni posluchači u vytržení. Buď si to, že přátelský kruh jest vnímavější, než velké obecnstvo, buď si, že umělec v přátelském kruhu vyzuje se z jistých formalit, kterých před velkým obecnstvem šetřiti jest povinen, že se tu podá celý, jak jest: ale hlas byl všeobecně jeden, že jemnost a síla jeho hry byla tu ještě skvělejší, než při odpoledním koncertu. Tu byl Reményi vtělenými houslemi a účinek jeho hry neskonale záchvatný. Bylo to však na něm patrné, že celou duši vlívá do svých strun a pravý úžas zbudilo, že po tolikerém duševním namáhání v koncertu, se silou zvýšenou ještě produkci tu provést mohl. Po skladbě této jsme myslili, že jest již v skutku unaven, a netroufli jsme si takřka jej již ani žádati, aby zahrál oblíbeného Rakóczyho. Na to hrál náš Smetana mistrně některé skladby na piáně, Pivoda zpíval pěkné slovenské písně, též pp. Paleček a Lev co nejpříjemněji bavili svým zpěvem.

Reményimu to nedalo. Vzal opět housle a z prvních zvuků již jsme poznali, že uslyšíme Rakóczyho, jež Reményi svou mistrnou hrou a zvláštním geniálním pochopením tak velice rozšířil. Musíme se tu opět přiznati, že ač jsme tuto skladbu od něho již mnohokrát slyšeli, tenkrát skoro sama sebe překonal a nelze sobě již ani mysliti, aby hra sáhla výše. Jaká to interpretace! Tu jakobys se díval na to všechno, co z jeho houslí vychází.

Tu slyšíš z daleka blížiti se pochod dobrovolníků, lomoz jejich vždy více a více se blíží, mezi tím jakoby z dálky zavzní první zvuky vlastního pochodu, ty se opět ztrácejí a dědina již ví, kdo se k nim blíží. Dobrovolníci se k nim přidávají, bubny zavíří, čtyř táhnou dále, zvuky Rakóczyho opět proniknou a již jakoby je čekali v druhé dědině. I tu se k nim připojí, z dálky jim jdou zase jiní naproti, vidíš je hrnouti se ze všech stran, vše se spojí v jediný proud a Rakóczyho marš zavzní

plným dechem, plnou silou, aby opět se stal jemným voláním, tichým dotazem, a sebrav takto všechny říčky a potoky s sebe, valí se již proudem veletoku, majestátně, mocně!

A to všecko slyšíš z jediných houslí, ze čtyř strun, že dech se tají a opět krev koluje, jakoby podpálená vášní. A co neřeknou ještě ty housle, to dopoví pak neskonalý ten jásot, v který vypukne veškeré posluchačstvo, do něhož se proud ten přelil. –

Ještě mi zmíniti se jest o přípitcích, které ctěnému hostu našemu během večera byly na počest pronešeny. Nejprve děkoval mu starosta ‚Besedy umělecké‘, rada Wenzig, za ochotu, s kterouž přijal pozvání dotčeného spolku a ujišťuje jej, že památka jeho mile zapsána bude v srdci členů i v annálech spolku, provolal jemu i ‚Sláva!‘ –

Na to pronesl přípitek pisatel těchto řádků řeči umělců, která všechněm národům srozumitelná národnosti k sobě blíží a lidským poutem je váže, mluvčímu pak touto řečí umění ku všem národům, Reményimu, provolal ‚Slávu!‘

Karel Sladkovský vytknul hlavně moment národnosti, který umění do sebe přijímá a takto se stává páskou lásky mezi všemi národy; a právě Reményi že jest, který dovedl tento moment tak znamenitě sloučiti s kouzlem umění, a jemu tudíž že platí jeho přípitek. –

Redaktor Nápravník vylíčil, kterak za dávných dob se myslelo, že zpěvák musí být kleštěn, aby vzkvétati mohl zpěv; novější cizá theorie, že zase zbaviti chce umění národnosti, aby umění bylo zachováno. I mezi našimi umělci ale že jsou národovci, kteří ze lži trestají tuto theorii a se vši energií pěstují umění domácí. Přípitek jeho platil Bedř. Smetanovi, jehož jmeniny právě na ten den připadaly.

Josef Barák připil žáku Reményiho, mladému Plotényimu, aby kráčeje za vzorem svého mistra, toto přání vzal s sebou na pouť života co blahou upomínku na první svůj pobyt v Praze. Konečně ještě připil Karel Sladkovský ‚Umělecké besedě‘ a jejímu starostovi, vytknův hlavně, že duševních pochoutek za posledních dnů hlavně ‚Umělecká beseda‘ byla původcem, spolek to, jenž o své újmě vznikl a svými vlastními silami vzrostl.

Večer ten zajisté v milé paměti všem, kdož jeho byli účastni. Milému hostu ale voláme srdečně ‚Na zdar!‘ ku druhému jeho pobytu v Praze.²⁸

Reményiho vystúpenia vyvolali veľký ohlas nielen v pražskej tlači, ale aj v západných Čechách, ako nám dokumentujú *Plzeňské noviny*, ktoré 10. júna 1865 ohlásili očakávanú hudobnú udalosť.

„Slavný houslista p. Reményi vrátil se tyto dni z Paříže do Prahy a hodlá prý v některých větších městech českých koncertovati. Nejprve navštíví, jak se dovídáme, Plzeň, i neopomeneme o tom bližší zprávy podat.“²⁹

„Slavný uherský houslista Eduard Reményi, kterýž uměním svým nyní po městech českých pravě triumfy slaví, zavítá na konec tohoto týdnu k nám do Plzně, aby zde v pondělí dne 10. t. m. koncert uspořádal. Nelze pochybovat, že i obecnstvo plzeňské nedá si ujíti příležitost, jaká se mu dosud ještě snad nikdy nenaskytla, aby mohlo zde slyšeti umělce požívajícího pověsti evropské, a že co možná nejhojnější návštěvou koncertu toho na jevo dá, jak vřele zaujato jest pro krásné umění hudby. Hlahol náš ochoten vždy, když se o to jedná lásku svou k umění hudebnímu osvědčiti, bude v koncertu Reményiho spoluúčinkovati. Podrobnější program koncertu podáme příště. Večera koncertoval p. Reményi v Klatovech a v sobotu dne 8. t. m. hraje v Domažlicích.“³⁰

„Program koncertu slavného houslisty Edvarda Reményi-ho, kterýž se příští pondělí v zdejším divadle odbývati bude, jest následující: Rekův sen, mužský sbor od K. Slavíka, přednese ‚Hlahol! – Fantasie na motivy z ‚Hugenot‘, složil a přednáší Ed. Reményi. – ‚Těžké orání‘, národní píseň pro čtyry mužské hlasy, upravil Em. Vašák; přednesou pp. Šmíd, Pečenka, Pála a Pán. – Uherské písně v národním duchu, složil a přednáší Ed. Reményi. – ‚Zatoč se‘, mužský sbor od Pavla Křížkovského, přednese ‚Hlahol! Nocturne od Chopina, upravil a přednáší Ed. Reményi.³¹ Fantasie na české národní písně, složil a přednáší Ed. Reményi. – ‚Vltava‘, mužský sbor od Vogla, přednese ‚Hlahol! – Pochod Rákóczy-ho, upravil a přednáší Ed. Reményi.³² – Lístky lze dostati u p. I. Schiebla a večer před koncertem u kasy.“³³

Plzeňské noviny nielen ohlasovali nasledujúce letné hudobné podujatia, ktorých centrálnou postavou bol uhorský huslista Reményi, ale sa venovali aj recenziám týchto podujatí či opisom spoločenského diania, ktoré tieto koncerty sprevádzalo:

„Z Horažďovic, 5. července.

Nikdy jsme si nepomysleli čtouce v novinách o věhlasném maďarském houslistovi Reményim, že se nám toho štěstí dostane v městě našem jej slyšeti. Protož nám zůstane den 3. července vždy nezapomenutelným a velepamátným. –

Celá věc stala se šťastnou náhodou. Četli jsme v novinách, že Reményi bude 27. června v Č. Budějovicích, pak že pojedje přes Písek do Klatov, napadlo nám tedy, že musí přes Horažďovice, i dávali jsme pozor, abychom jej aspoň vidět a zpěvem uvítat mohli; ačkoliv jediná touha naše byla jej hráti slyšet. A skutečně jsme se také dočkali, neboť přibyl k nám bratr slavného umělce, p. Karel Reményi, s p. Třebickým, rodákem Strakonickým. Tu hned vyjeveno přání, zdali bychom věhlasného houslistu v kruhu našem vidět a slyšet mohli. A skutečně došel nás v pondělí 3. července vlastnoruční přípis Ed. Reményi-ho tohoto obsahu: ‚Přijedu v poledne do středu Vašeho a těším se z toho.‘ Jeli jsme tedy toho dne k 10. hodině co deputace zpěv. spolku slavnému houslistovi vstříc. Potkavše jej v Katovicích, jeli jsme s ním radostí nelíčenou naplnění po vřelém uvítání a srdečném pozdravení k městu našemu, kde jej na náměstí před hostincem ‚u Zlatého Jelena‘ prápory v slovanských barvách ozdobeném zpěvácký spolek a četné obecenstvo očekávalo a hlučným ‚Sláva‘ přivítalo. Na to započala společná hostina při které zpěv. spolek ‚Staročeskou‘ později pak ‚Tatry‘ a ‚Český zpěv‘ zdařile a přesně zapěl. Po přednesení Staročeské, byl mu předsedou od[z]nak spolkový a vkusně vyhotovený diplom čestného údství zpěv. spolku našeho doručen, což Reményi překvapen pozorností takovou a děkuje za projevené mu přátelství ochotně přijal a zpěv spolku na vzájem svůj monogram daroval a přítomné k zápisu do své památní knihy vyzval. Po hostině vzal Reményi svůj kouzelný nástroj ježž žertovně ‚princezkou‘ jmenuje, do rukou a začal hráti nejprv ‚Romanze‘ od Chopina, ‚České národní písně‘, ‚Uherské národní písně‘ a ‚Karneval benátský‘; když se pak k odchodu chystal nastalo bouřlivé volání: Rákóczy! Rákóczy! Reményi povstal a jal se mluvit tato slova: Pánové, Vy jste mne přátelsky pozvali, a já v přátelství přišel, v tom jsme si rovni. Ale já předce jsem učinil více; neb jste mne jen očekávali, já však konal cestu k Vám a hrál, to musíme vyrovnat. Učiním totiž sbírku k čistě národnímu účeli – na české národní divadlo, a čím více vyberu, tím lépe budu hrát. (Bouřlivý potlesk.) Pak započal s klobukem v ruce sbírku, která 36 zl. 72 kr. vynesla. Po učiněné sbírce zahrál nám pochod Rákóczy-ho. Nejsem věru s to, abych popsal všeobecné nadšení a dojem, jaký učinila mistrovská hra na nás, zvláště při písních ‚Červená růžičko‘, ‚Hej

Slovane, a, Kde domov můj' a při pochodu Rákóczyho. Co bych se ale pouštěl dále do posuzování, myslím že je dosti když řeknu: Reményi hrál, až nás svou hrou okouzli. Po čtvrté hodině odebrali se vzácní hoste naši jsouce deputaci zpěv. spolku až na hranice okresu našeho provázení do Klatov. Ještě jednou vzdáváme našemu vysoce ctenému spoluúdu zpěv-spolku a jeho žáku ušlechtilému p. Plotényi-mu srdečné díky a provoláváme jim ,Sláva' a upřímné ,na zdar!'

Z Klatov. Slavný Reményi pocítil v těchto dnech také nás svou návštěvou i zachová se zajisté po vždy milá upomínka na něj v myslí jednoho každého, jemuž popřáno bylo slyšeti zvuků umělce v celé Evropě chvalně známého. Koncert od Reményiho uspořádaný spoluúčinkováním zpěváckého spolku ,Šumavana' vedením našeho horlivého ředitele p. M. Kličky, v skvostně ozdobeném sále v zdejší radnici dne 4. t. m. došel nejhojnější návštěvy ze strany obecnstva domácího i přespolního, jmenovitě z Přestic, Plánice, Nalžov a z vůkolí. Nejsme sto, abychom vylíčili city, jež pojaly nás z vystoupení slavného virtuosa, o němž nás již tolik slechů bylo došlo z jiných měst v Čechách; obecnstvo přijalo hosta vzácného s velikým nadšením, jež zvyšovalo se od čísla k číslu. Slyšeli jsme ,fantasii na motivy z Hugenotů', v níž se méně národní než povšechný ráz umělcův jeví, při které však již celou podivuhodnou mistrnou hru poznati lze, která umělce první třídy skvěle uvádí. V uherských písních vystoupila pak osobnost slavného houslisty v pravém světle, a naučili jsme se z přednesu znáti celou hloubi jevícího se ducha poesie národní, v mnohem ohledu o tom svědčící, že v Uhrách jest společná kolébka jemnocitného kmene slovanského, a že se zpěvy obou národů za často bérnou příbuzným směrem. Po bouřlivém potlesku, jehož slýchati jen mezi srdečnými Šumavany, přidal koncertista ještě řadu písní, v nichž jako bychom uvedeni byli do plesu venkovanů uherských, rozjařených ohnivým nápojem vlasti své. ,Nocturne' od Chopina proměnila umělec opět v slávku, jenž v májovém houští sladké písně stříbrozvučným hrdélkem svým vylévá, a hned na to následující české národní písně záračným šmitcem, v pravém slova smyslu na nástroji zpívané, privodily pravý déšť květinový za dík uznalého obecnstva; trikolory v barvách slovanských a uherských, jimiž věnce obvity byly, a jásavý potlesk mohly slavného umělce přesvědčit, jakého ohlasu najdou slovanské melodie z uherských niv, nechť je pak se dáti překonati, odvětil umělec odměnu tuto přednesem karnevalu benátského, písní české tak příbuzného, při němž nám žasnouti bylo nad původností nových scén vážných i komických, s neslychanou bravurou takměř vykouzlených. Obecnstvo projevilo vážným tichem i zase veselostí, jak napnuté sleduje i dokonale pojímá city, jež umělec vzbuditi chtěl. Vrchol všeho však byl pochod Rákoczyho. Reményi jej podal vším západem uherského vlastence, jenž prožil to, co na houslích líčí, – šikování vojska, válečný pochod, zblížení se nepřátelských vojsk, ticho před sražením, krutou seč a vítězoslávu. Nedá se dokonalejšího umění mysliti než jakým rozbořením jediné písně podati zná umělec epopei v hudbě. Neskonalý bouřlivý potlesk následoval na tento uchvácující zjev.

Po skončeném koncertu přijal umělec pozvání do měšťanské besedy, slušně na počest jeho ozdobené, byl od četného obecnstva srdečně přijat a překvapil všechny přítomné nejen svou milou skromností a přívětivostí, nýbrž také všestrannou vysokou vzdělaností, která zábavu tím více zvýšila. Jako při koncertu přednášel také při zábavě zpěvácký spolek ,Šumavan' zdařilé skladby, z nich uvádíme: ,tři jezdci' od Procházky, baládu ,Bradlec' od Zvonaře, sbor ,Žene mrak se' od Tovačovského a m. j.

Když byl slavný host do pamětní knihy besedy díky za přijetí své zapsal a na vzájem sobě podpisy přítomných do své pamětní knihy vyžádal, uchopil se s laskavou ochotností opět nástroje a okouznil obecenstvo překrásnou hrou, která obzvláštně na jednoho staříckého učitele z našeho okolí tak uchvacující dojem učinila, že horoucími slovy pronesl své díky slavnému umělci, od něhož srdečně poliben byl, což ovšem jeho nadšenost ještě zvýšilo. Když pak náš Ludevít Procházka se slavným umělcem o závod přednesli písně „Kde domov můj“ a „Hej Slované“, povznešen byl první přípitek na vzácného hosta, při němž dotknuto přání, „aby jakož umělci, český a uherský, v říši harmonie úplný souzvuk na jevo dali, také vůdcové obou národů k velikému dílu usjednání zdárně přispěli, a jakož Čechové uherským písním srozumí, aby i Uhrové rozuměli národním heslům českým o bratrství a rovném právu všech národů.“

Reményi odpověděl v tomtéž smyslu vysloviv žádost, aby národové nezavdali nesnášením se příčinu k zákázonosnému „divide et impera“ a vrátiv se k hudbě, žádal o dovolení, aby směl zahrát ku prospěchu národního divadla, což s jásotem přijato, a sbírka od samého umělce podniknutá vynesla 30 zl., načež kusem nad míru umělým ještě jednou a naposled uchvátil obecenstvo. Zábava trvala až do jedné hodiny, načež jsme se srdečně rozloučili v naději na brzké shledání nám přislíbené. Slavný umělec meškati bude dne 5. a 6. t. m. na Otíně, poctí nás pak ještě návštěvou a odebeře se pak do Domažlic, odkud se k Vám do Plzně odebeře.¹³⁴

„Reményi v měšťanské besedě plzeňské.

O Maďaru a umělci Reményim platiti by dobře mohlo starořímské: veni, vidi, vici! Sotva přišel, usmál se a podal ruku, již mu člověk musel býti z celého srdce přítelem. A vítězství to nebylo nijak strojené a umělé. Reményi je umělcem na své housle v zacházení s lidmi je ale tak skromný, tak srdečný a přirozený, že si člověk maně vzpomenouti musí na onen šťastný lid na nivách řeckých, jehož poetickou prostotu a dobrosrdečnost básníkové všech národů již opěvali. Takových lidí jako Reményi jest bohužel na světě velmi málo, ba je jich snad méně než opravdových umělců, mezi nimiž Reményi tak pěknou pověst požívá.

Umdlen přijel Reményi z Domažlic, a předce slyše o výletu našeho Sokolu a přítelem jsa slavnosti národních nelenoval, aby sa do Horomyšlic za námi nepodíval a nám i sobě pěkné překvapení nepřipravil. Byl ale také potěšen cestou tou spatřiv u nás kus života opravdově národního. Že i tu získal si ihned lásku všech, s nimiž byl do styku přišel, kdož by mohl tomu odpírati. Tuším, že by tomu nejlépe nasvědčovala okolnost, kterak obecenstvo slyševši, že Reményi večer měšťanskou besedu navštíví, ještě po návratu svém z výletu do besedy zavítalo, aby příchod jeho oslavilo.

A oslavení to bylo – poněvadž nepřipravované – jednoduché a srdečné, které více těšiti mohlo umělce než jakékoliv fanfáry. Člen besedy měšťanské p. B. Guldener uvítal jej přiměřenou srdečnou řečí, na kterouž Reményi stejně srdečně odpověděl. Obě řeči došly u přítomných hlučného souhlasu, svědčícího, kterak význam jejich – vztahující se ku svornému působení národa maďarského a českého v životě veřejném – v lidu českém čím dále tím většího dochází uznání. Dejž bůh, aby na obou stranách stejně hluboko se zakořenilo – tak aspoň přeje si Reményi, kterýž zajisté více než kterýkoliv jiný Maďar krásné vlastnosti lidu českého byl seznal!

Získal-li si Reményi v neděli lásku všech, s nimiž se byl sešel, tedy přičísti sluší vítězství to, jak již praveno, jeho nad míru příjemné povaze a konečně i slavnému jeho jménu, které po nivách českých nyní všude zaznívá; v pondělí však vracel se R. z divadla do besedy co vítěz, kterýž uměním svým byl sobě všeliké city srdcí lidských podmanil, tu s nimi laškuje a tu zase v trud je zahaluje. „Nyní víte co jsem, co v mé hlavě, v mých rukou a houslích vězí“ – to asi četl jsem ve významných tazích Reményiho. Nečetli i jiní se mnou tak?

Náš básník Kamenický³⁵ pocítil v tento večer maďarského vlastence a umělce zvláštním o jemnosti ducha jeho nemálo svědčícím překvapením. Sepsal zvláštní báseň na počest přítomnosti Reményiho v Plzni a přednesl ji sám ochotně, byv k tomu vyzván. Miním, že se četným ctitelům věhlasného pěvce, jakož i těm, kdož pondělní zábavě v naší měšťanské besedě přítomní býti nemohli, nemálo zavděčím, když báseň tuto v plném znění zde položím:

*Tobě, vlasti slavné slavný synu,
Zrozený v materském jejím klínu,
Zní mé skromné lýry slabý hlas:
Kdož se povznese k Tvé ducha výši?
Tyť jsi král ve harmonií říši,
Již všezhoubný neztroskotá čas!*

*Ty jsi Orfeus nového věku –
Plný sily, lahody a vděku
Okouzující jest nástroj Tvůj,
Jehož struny nezní jen, než ony
Mluví, dojmavé když z nich tóny
Vyluzuješ, začna úkol svůj.*

*Ano, nejen sluch, i srdce jímá
Tvoje čarohra: buď jestli hřímá
Až se v těle srdce zatřese,
Buď zní líbezně a blahojemně,
Tak že rájem zdá se býti země,
Z níž se k nebesům duch povznese!*

*Proto blaze nám, že Tvoje cesta
Vedla Tě do staroslavna města,
Že i k nám jsi také zavítal,
Po Tobě kde vřele každý toužil,
Do hloubi Tvých zvuků by se zhroužil,
S úctou kde Tě každý uvítal. –*

*Co tím dražšího nám činí Tebe,
Jest: že ještě jiný dar Ti nebe
Dopřálo – žes nejen umělec,
Jsa své krásné vlasti k vyšší zdobě –
Že i láska k ní plamená v Tobě,
Že jsi lidumil – žes vlastnenec!*

A tak dvojí krásná tato páska –
 Umění a vroucí v srdci láska
 K národu a vlasti – spojuje
 Srdce naše s Tvým k přátelství sňatku;
 Neb i Čech svou vlast co drahou matku,
 Zpěv a hudbu, jak Ty, miluje:
 Proto Česká Plzeň provolává
 Umělci a vlastimilu: „Sláva!“

Třikrát shromážděnými hlučně provolané „Sláva“ bylo nejlepším důkazem, jak vřele básník cítil, když báseň tuto psal, jak živě dovedl dáti výrazu smýšlení, ježto si lid o Reményim byl utvořil. A smýšlení to bylo zasloužené, Remenyi to dokázal v koncertu svém a po čas celé zábavy.

Poděkovav se za učiněnou poctu srdečně, jakž ani jinak neumí, odměnil se ještě za ní hrou, kterouž na novo přítomné obecenstvo oblažil, rozjařiv ho k nadšení nesmírnému. Hrál-li v koncertu co umělec, jemuž vázána jest vůle formou zevnější, hrál zde co společník, jemuž jde jen o to, aby těm, k nimž na několik hodin jest připoután, okamžik ten co nejvíce osladil. Ukázal tím právě, jak krásné a vznešené jest umění, jehož předním knězem jest, a jak veliká jest umění toho moc.

Ve službě umění konečně nezapomněl také, aby i umění při tom posloužil a sice především národnímu umění těch, kteří tak srdečně jej byli uvítali. Zavedl sbírku na velké české národní divadlo a vyzískal tím více jak 55 zl. Oko jeho zářilo radostí nad tímto výsledkem a odlesk jeho potěšil i ostatní společnost. Poznalitť muže šlechtěného, kterýž znaje těžké počátky národního vývinu svého národa dovede uvážiti, že tím v počtu krásných jeho skutků opět jeden přibyl. Kéžby byl jen i národní jeho cit vlil se v srdce všech přítomných. Okamžik byl k tomu vhodný, zábava byla krásná, okamžiky často tklivé, a v takové době otvírají prý se srdce lidská jako poklady v dobách posvátných. –“³⁶

To isté číslo *Plzeňských novin* upozornilo aj na další koncert Reményiho s Plotényim – tentoraz v Rokycanoch:

„**Reményi v Rokycanech.** Jakmile se výbor měšťanské besedy rokycanské dověděl, že slavný Reményi mešká v Plzni, odeslal sem k němu deputaci s žádostí, aby též do Rokycan zavítal a koncert nějaký tam uspořádal. Reményi svolil v žádost tuto a určil den koncertu na pátek dne 14. července. **Koncert** odbývati se bude v městském divadle rokycanském večer s následujícím programem: Heslo Čechů, sbor od Karlíka, přednese zpěv. spolek Záboj. – Fantasie na motivy z „Hugenot“, složil a přednáší Ed. Reményi. – „O svatý Žďáře!“, – od Knahla, přednese Záboj. – Uherské písně v národním duchu, složil a přednáší Ed. Reményi. – „Utonulá“ od Křížkovského – přednese Záboj. – a) Nocturne od Chopina, upravil a přednáší Ed. Reményi. – b) Fantasie na české národní písně, složil a přednáší Ed. Reményi. – Cikáni, sbor od Vogla, přednese Záboj. – Pochod Rákoczy-ho, upravil a přednáší Ed. Reményi. – Sl. zpěvácký spolek „Záboj“ převzal z ochoty spoluúčinkování. Koncertistu doprovází na pianě jeho žák Ferd. Plotényi. – Po koncertu zábava v měšťanské besedě.“³⁷

Plzeňské listy napokon uverejnili rozsiahlu recenziu, ktorá nám môže sprítomniť udalosti a očakávania prítomných po viac ako 150 rokoch:

„Koncert houslisty Eduarda Reményi-ho.

Dosti dlouho napnuta byla zvědavost naše pověstmi o slávě, jež se dostalo znamenitému virtuosovi tomuto v čelnějších městech vlasti naší. Nyní slyšeli jsme hru jeho a věru nezbyvá nám než spojití hlas svůj s hlasy velebicími umělost jeho, neboť chtěli-li bychom náležitě oceniti ji, naše řeč nadšeným chvalozpěvem musela by býti, jemuž toliko ten rozuměti a věřiti by mohl, kdo osobně zakusil čarovný účinek houslí umělce a Maďara Reményi-ho. Jeť velice zajímavě, porovnati Reményi-ho s jinými umělci na témž nástroji, kteří rovněž evropské pověsti co hvězdy první velikosti požívají. Ovšemť zběhlost technická, pro níž nemá ovládnání nástroje obtíží žádných, a jež až báječnou se zdá býti uchu laikovu – toť nevyhnutelnou jest podmínkou umělosti a proto společná býti musí všem. Co však Reményi-ho jiným staví vstříc a jaksi brání podrobnému porovnávání s nimi, jest umělecká individualnost jeho čistě maďarská.

Není to tedy odvážená rychlost jež vždy spíše podivení než nadšení vzbuzuje, co nás ze hry jeho tak mocně jímá, ani zvláštní chmat a tah smyčce, jimž umělec vyluzuje nástroji svému tóny vroucí, hluboce uchvacující – toť zajisté i jiným, zejména Laubovi³⁸ našemu nejméně v takové též míře jest možno – avšak jest to oheň národu maďarského, jež hru jeho a ze hry nás prochvívá, k rovné jarosti nás unášejíc; jsou to příkré kontrasty zádučivosti a jásající veselosti, rázu vážného, snivého a rychlého zas až do úchvatu, jež ve hře jeho – tajemně a tak líbě se pojí. Proto nevyhnutelně především přednešenými jim skladbami přednosti dát musíme pochodu Rákóczy-ho, co pravému výrazu uměleckého ducha jeho. V úpravě pochodu tohoto a přednesu všechny zvláštnosti Reményi-ho co umělce národního u vznešený celek splývají, jenž budí v posluchači bohatou směs pocitů, uvědomělých od polou, a předce zas nepoznaných po tu chvíli, jež nežádáš sobě chladným rozumem vysvětliti. Jest to takřka část národního boje se všemi strastmi předcházejícími i s nadějemi, jež k vznešené odvaze vodí, a v mlhovém, vzdáleném pozadí jako by byla zahřívající zář štěstí, blahobytu, jenž z budoucnosti vstříc jemu kyne. Tu pak zjevuje se umělec co genius božský, jenž národu svému v srdce vlévá útěchu, k lásce, k naději a víře je roznécující, to vše z kouzelného nástroje svého vyjímaje.

Že ostatní čísla programu s rovnou mistrností provedena byla, rozumí se samo sebou. Obzvláště ale zájmal karneval benátský, jež Reményi na potlesk a jásot nepřestávající k číslu jednomu připojil. Zajisté zřídka setkávají se bezvadná technika v tak pěkném souladu s nevyrovnatelným humorem, jemuž k vůli struny nejrozmanitější, někdy i podivné zvuky vydávají, a jenž jakoby do středu italského masopustu nás uvrhl v největší tlačení, kde veselost, vtip nejdováděvější se jeví a se směšnými, karikovanými postavami i líbezná a slícná potkávají se a umlknuvši na okamžik skříkem, rozpustilostí i milostný šepot, a jemné láskování se nese. Rovněž zajímavě bylo slyšeti Maďara přednášeti národní písně naše. Skromná ta dítko národu našeho vzala tu na sebe poněkud cizou tvář, v té však poznenáhla poznati bylo laskavý úsměch novému ohnivému pěstounu? Vždyť i on, ač prudce poněkud, předce vlídně s nimi ukládá a stesku i radosti jejich dobře rozumí.

Celkem tedy přisvědčí nám obecenstvo umění milovné – jehož bohužel Plzeň nechová v míře tak hojné, aby bylo mohlo pomoci četně sešlým se hostům z vůkolí naplniti divadelní prostory – že zažilo tímto koncertem večera překrásného. I zdařile

produkce Hlaholu našeho, jenž tenkrát ochotu a způsobilost svou uměleckou osvědčil, k čestnému výsledku koncertu napomáhaly, jakož i také vděčné obecenstvo hojnou pochvalou na jevo dalo, že není mu zpěv Hlaholu jen mimotním přídavkem a doplňkem mezer, ale podstatnou částí programu. Jako uvítání koncertisty při prvním i při každém následujícím vystoupení jeho, bylo i rozloučení se s ním se strany obecnstva nad míru srdečné a bouřlivě nadšené.“³⁹

Národní listy zveřejnili 14. júla 1865 širší pohľad na Reményiho nasledujúce letné i jesenné umelecké i spoločenské aktivity:

„Edvard Reményi, jenž na cestách svých po vlasti naší proslavil se všude co věhlasný umělec, a osvědčil zároveň nadšenou svou lásku k národu, jehož věrným synem jest, i nelíčenou sympathii s našimi snahami, meškal tyto dny zase v Praze v kruhu četných přátel svých. Hned po svém příchodu navštívil především ‚Uměleckou besedu‘, kde co nejsrdečněji byl uvítán. Dnes opět se odeběře přes Rokycany kde zvláštní deputací byl pozván, večer koncertuje, do Karlových Varů, aby tam v neděli též koncert uspořádal. Po té krátkou dobu jen pobude v Praze, načež se vrátí do Pešti, aby přítomen byl velkým slavnostem, jež se tam v srpnu odbývati budou, a sice první hudební sjezd maďarský, pak zahájení akademie v novém paláci a konečně slavnost sv. Štěpána dne 20. srpna. Pro velký koncert národní, jenž řízen bude osobně Lisztem, který z Říma zvláště za tou příčinou do vlasti své zavítá, složil Reményi v Praze velký koncert uherský pro housle a orchestr a věnoval velkolepou skladbu, již sám hráti bude, našemu Ferd. Laubovi. Z Pešti přijede na podzim opět do Prahy, a hodlá pak koncertovati ve všech těch městech, kam nyní byl pozván, načež pocestuje opět do Paříže. Že Reményi na cestách svých též národního divadla českého byl pamětliv, sdělili jsme již a dodáváme, že při soukromých zábavách, jež obyčejně po koncertu v jednotlivých besedách se odbývaly celkem ke 300 zl. pro národní divadlo vybral. V Plzni sepsal náš básník Kamenický zvláštní báseň na počest přítomnému umělci a vlastenci maďarskému.“⁴⁰

Národní listy zasa uverejnili v rubrike *Dopisy* textovú variáciu recenzie z Plzeňských novín, v závere ktorej sa objavil aj výsmech lakomosti tých Čechov, ktorí utiekli pred Reményiho výzvou prispieť na stavbu Českého národního divadla:

„Z Horažďovic, 5. července. (Reményiho sbírka na národní divadlo.) Minulý pondělek, 3. července, Reményi k nám zavítal, Reményi nás svou hrou okouznil. Toužili jsme velice, abychom i my slyšeli věhlasného tohoto umělce. Nemohli jsme ale mu činiti nabídnutí – avšak bratr jeho Karel náhodou s panem Třebickým, přítelem svým, k nám zavítavší, vidouce naši touhu a ochotnost k slavnému umělce toho uvítání, slíbili nám slavného umělce k návštěvě našeho města vybídnouti. V pondělí 3. července došel nás pak vlastnoruční dopis p. Ed. Reményi-ho z Písku, v němž nám oznamoval: ‚Přijedu v poledne do středu Vašeho a těším se z toho.‘ Vzácný dopis slavného umělce koloval mezi údy zpěv. spolku a zpráva: Dnes přijede Reményi! roznesla se střelhitě po celém okolí. Bylo hned připravováno vše, co se v tak krátké době státi mohlo k slavnému uvítání výtečného (umělce) mistra. O 10. hod. dopol. vyjela mu deputace zpěv. spolku sestávající z předsedy p. Fr. Celerina, ředitele zpěvu p. J. Hory a dvou údů spolkových v ústrety, setkavši se s ním v Kátovicích, uvítala ho. Po 12. hodine bylo slyšeti: Již se blíží, a po malé chvíli objevil se Reményi se svým žákem Ploténym na náměstí, kdež již zpěv. spolek a četné obecenstvo jej očekávalo,

kteřé užřevši Reményiho hlučné ‚Sláva a na zdar!‘ mu provolalo. Na to se ubíral do hostince ‚u zlatého jelena‘ prapory v slovanských barvách ozdobeného, kdež již proň tabule vkusně upravena byla. Mezi jídlem zapěl zpěvácký spolek Staročeskou, Tatry a Náš český zpěv, a poněvadž se pělo od srdce k srdci, došel spolek úspěchu nemalého. Na to mu byl předsedou doručen znak zp. spolku a skvostně vyhotovený diplom čestného údství našeho spolku, což on ochotně přijmul, žádal pány i dámy o podpisy do své památní knihy a dal na vzájem zpěv. spolku svůj monogram. Po jídle vzal Reményi svou čarovnou princezku do ruky, tak totiž nazývá svůj kouzelný nástroj, a počal hráti nejprv ‚Romance‘ od Chopina, pak skladby z českých národních písní, uherské národní písně, napokon karneval benátský. Když Reményi umlknul a hotovil se k odchodu, nastalo bouřlivé volání: Rakoczy! Reményi povstal, řka: Pánové, Vy jste mne přátelsky pozvali, a já v přátelství přišel, v tom jsme si rovni. Ale já přece vykonal více, neb Vy jste mne jen očekávali, já však konal cestu k Vám a hrál, to musíme vyrovnat. Učiním totiž sbírku k čistě národnímu účeli – na národní české divadlo, a čím více vyberu, tím lépe budu hrát (bouřlivý potlesk) na to ještě žertem podotknuv, že musí tenkrát mimo obyčej začít u pánův, aby dámy do rozpaků nepřivedl, které se teprve peníze dlužit musí, započal s kloboukem v ruce sbírku, která 36 zl. 72 kr. vynesla. Po učiněné sbírce zahrál nám mistr Reményi ještě pochod Rakoczyho. Nenalézám slov, aby Vám popsal dojem, jaký na nás způsobila mistrovská hra tohoto světoznámého v chýších a v královských hradech oblíbeného maďarského umělce. –

Byliť hosté naši po cestě velmi unaveni, místnost přeplněna a vedro pravé tropické, ale Reményi nedbal: vyluzoval nástroji svému takové zvuky, kterých pojmenovati nemožno. Hra jeho učinila dojem nikdy nepocítěný na každého přítomného. Každý ho sledoval s takou pozorností a v největší míře napnutou myslí, že nepřeháním, řeknu-li: Reményi nehrál pouze na svůj kouzelný nástroj, on hrál i všemi smysly, neboť vzbuzoval v nás city překypující. Chvílemi bylo viděti mnohé slzou zarosené oko, tu zas radostí zářící tvář, onde blednoucí líce, tam zas tvářičky růměncem okrášlené, slovem Reményi pronikne svou hrou celou duši a dovede i bezcitného rozehrát. –

Na to po kratičkem odpočinku odebrali se naši hosté po 4. hodině do Klatov, jsouce opětne deputací zpěváckého spolku až na hranice okresu našeho doprovázení. Voláme tedy ještě jednou vřelé díky našemu ctěnému spoluúdu šlechtetnému p. Ed. Reményimu a jeho nadějeplnému společníkovi mladému pánu Plotényi-mu za radost nám připravenou. Zároveň děkujeme všem pp., kteří nám dopomohli k zábavě tak utěšené, zejména pp. Třebickému a Karlovi Reményi-mu, pp. Doubravovi a nadlesnímu Ruttnerovi za povozy a p. Janu Karasovi zvláště za půjčení piana. Oněm pak pánům Čechům, již v té době, an šlechtetný Maďar na české národní divadlo počal činit sbírku, zrádně opustili tábor a ze sálu se odstěhovali do děr, příspěvky jich lakotným a nenasytým kapsám uspořené milerádi odpouštíme; mohouť užiti zachráněného užmoleného šestáku třeba na – mýdlo. Jenom jim pro budoucnost klademe na srdce, aby se budoucně nevtírali tam, kam nejsou oprávněni vstoupiti, a nechali si zahrát (pokudž čas) na flašinet.“⁴¹

V tých istých novinách nachádzame aj krátku správu:

„Denní zprávy. Edvard Reményi koncertoval minulého pondělí v Plzni opět s výsledkem nejskvělejší, navrátil se včera do Prahy a přivezl s sebou 173 zl. co nový výsledek sbírek svých v jednotlivých městech ku prospěchu národního divadla zařizovaných.“⁴²

Napokon sa aj v plzenskej tlači objavili v súvislosti s Reményiho koncertovaním kritické postrehy – netýkali sa však účinkujúcich, ale publika:

„Ba jest to k začervenání s tou naší Plzní, Reményi-ho všude slaví a vítají co hvězdu první velikosti – Reményi přijde do Plzně, najde ale tu poněkud prázdné divadlo. Kterak možno to vysvětlit? Což jest u nás nemožného, u nás páni milovníci hudby, mecenášové a diletanti štítí se každé národní hry, která není německá, jako ohně, obávajíť se, aby uší jejich nepokazily se zvuky [ne]německými a aby ani v tom nejmenším snášenlivost svou nedali na jevo vyjma případ, když k provedení nějaké diletanšní hry českých sil mívají zapotřebí. Proto tedy, poněvadž jim snad byl Reményi příliš Maďarem a spoluúčinkující „Hlahol“ příliš Čechem, proto to hudbymilovné obecenstvo tak slabě se dostavilo a uspořádalo si raději téhož dne, kdy koncert byl, domácí věnečky, aby malou demonstraci způsobilo. O světe, jak si malicherný, jak směšnými se mohou nejvážnější věci v tobě učinit!“⁴³

V septembri 1865 Reményi s Plotényim navštívili Nový Bydžov, kde usporiadali koncert, pričom na hudobnej produkcii hostí sa spolupodieľali samotní hostitelia.

Obr. 6: Fotografia pochádzajúca z obdobia Reményiho ciest po Čechách (1865?), zľava: Ede Reményi, Jan Malát, Antonín Jahoda, Nándor Plotényi, sediaci „mydlár Peřina“, starosta spolku Lubor (Prameň: Horská, Nikola: *Jan Malát a jeho harmonizace lidových písní pro sólový hlas a klavír*. [Bakalárska práca.] Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Hudební katedra, 2017, s. 4.)

Vystúpilo sláčikové kvarteto – hostia Eduard Reményi a Nándor Plotényi hrali party huslí, Jan Malát (1843 – 1915) hral part violy a Antonín Jahoda na violončele.⁴⁴ Malátov životopisec Vycpálek okomentoval celú udalosť nasledúcimi slovami:

„Bylo to v době bydžovské hosporářské výstavy v září 1865, kdy se v městě zastavil na svém turné tehdy slavný uherský houslista Eduard Reményi (1830 – 1898), jehož provázal jeho žák Nandor Plotenyi (1843 – 1933). Koncert uspořádaný v sále tehdy nově zbudované bydžovské radnice 19. září 1865, byl jistě prvořadou společenskou i uměleckou událostí celého kraje. Malát byl na koncertě a stýkal se pak po několik dnů s oběma houslovými virtuosy.

Dnešní komunikace umožňuje umělci, aby se dostavil na místo vystoupení krátce před zahájením a aby se zas několik hodin poté vzdálil. V době před osmdesáti lety bylo tomu jinak. Umělec trávil v místě, kde měl koncertovat, již několik dní předem a když se u tam líbilo, zdržel se ještě několik dní po koncertě. Pravda, tehdy nebylo tolik koncertů jako dnes, zato dojem umělecké osobnosti byl silnější a lidsky teplejší.

Tak tomu bylo i v Bydžově. Reményi si neodehrál jen svůj program v radničním sále, ale zdržel se v městě několik dní, jsa zván do předních místních rodin. Za jeho pobytu bylo založeno v salonu předsedy bydžovského zpěváckého spolku, mydláře Peřiny, Bydžovské smyčcové kvarteto. Houslové party hráli slavní hosté, na cello J. Jahoda a na violu učitel Malát.“⁴⁵

Nedá sa tu pripomenúť, že celkom analogická situácia sa udiala v Banskej Bystrici v roku 1869: v improvizovanom kvartete hostia hrali husľové party, Bella (podobne ako Malát v Novom Bydžove) hral na viole a pridala sa aj „tunajší virtuóz-violončelista“ – Frigyes Dohnányi. Túto skutočnosť potvrdzuje publikovaná poznámka Ernesta Zavorského (Reményiho telegram Bellovi), podľa ktorej „banskobystrické kvarteto“ hralo v roku 1869 v nasledujúcom zložení: Ede Reményi – 1. husle, Nándor Plotényi – 2. husle, Ján Levoslav Bella – viola, Frigyes Dohnányi – violončelo.

„Zo strany Reményiho máme zaujímavý doklad bezprostrednosti týchto vzťahov. Je to telegram (dátum nezistiteľné) Reményiho adresovaný Bellovi asi zo Sliača, tohto znenia: ‚Würde erfreut Sie, Dohnányi sammt Freunden, Instrumenten, Quartetten, Musikalien hier zu begrüßen, bleibe bis Montag früh.‘ Reményi sa zdržal v Bystrici, na Sliači a v Korytnici asi cez celé leto.“⁴⁶

Moravská orlice uverejnila 14. októbra 1865 nasledujúci oznam o chystanom spoločensko-umeleckom podujatí:

„Denní zprávy.

Dne 13. října.

Eduard Reményi, proslavený tento umělec maďarský, který zároveň se zpěvačkou pražskou sl. Roubalovou vystoupí na zdejší besedě ku oslavení diplomu říjnového a manifestu císařského dne 19. října, vydobyl si po celém království českém, kdežto jak v Praze tak ve všech skoro městách českých koncertoval, vavřínu nevadnoucí, tak že zajisté zdejší ‚Beseda‘ velkou si vydobyla zásluhu, když získala tohoto oslavence, aby koncertoval zde v Brně. Jméno tohoto umělce požívá ve vlastech našich i pověsti šlechetného Maďara, který nejen že s největší sympatií nám přichází vstříc; nýbrž i vřelého běře činné účastenství v národním i politickém hnutí našem.

Uvádíme za doklad jen znamenité sbírky jeho pro české národní divadlo v městách českých, které sám zařídil a jež znamenité dosáhly výše.

Zavděčíme se zajisté čtenářstvu našemu, jakož i oněm, kteří navštíví produkci dne 19. října, když uveřejníme krátký životopis jeho, jak ho podalo čís. 6 „Zlaté Prahy“. Podotýkáme ještě jednou, že Ed. Reményi hodlá koncertovati ve všech **větších městech moravských**, kdežto ho zajisté národovci co nejradostněji vítati budou.

„Zlatá Praha“ píše:

„Mezi všemi umělci, kteří odjinud k nám do Prahy zavítají, jest Ed. Reményi snad nejpopulárnější. Jenom dvakrát teprva Prahu navštívil, avšak za dvojího tohoto pobytu naučila se Praha v něm znáti umělce dokonalého, národovce horoucího a člověka v každém ohledu ušlechtilého a šlechtetného. Ano Reményimu jako málo komu podařilo se, sloučiti v překrásný souhlas dva velkolepé živly: umění a lásku vlasteneckou.

Jen vyšeptalá theorie německá mohla vynajíti zásady, že patriotismus vadí umění. Avšak ptám se, kdo by dokonalého umělce necenil si více, jeli dokonalým člověkem? kdo umělce i člověka více tlučeli jeho srdce zároveň tou láskou, za kterou krvácivaly za všech věků srdce nejšlechtetnějších synů? Právě dokonalého umělce ale nemyslíme si jinak, než že všechny šlechtetné stránky člověka v něm si podávají ruce k pěkné harmonii a vrcholícím výsledkem všeho že jest pak dokonalost umění. Ve výkladu tom nechceme býti úzkoprsými. Nechceme, aby snad šosáctvo tu zasedalo soudem nad činy umělcovými, aby stopovalo každý jeho krok, aby mu předpisovalo, mnoholi má jísti a pít, kdy se smí zasmáti a p. Jsou takoví lidé u nás, těm všem však lépe by slušelo, vésti obchod v drůběži, než bdíti nad konáním umělců.

Avšak zároveň víme, že nic tak nezasobí člověka, jako shledá-li umělce, v němž vidí jakýsi ideál, býti člověkem nízkým, aneb v lásce k národu a člověčenstvu otupělým aneb i neprocitlým. Arciž že při umění samém neptáme se nic dále; je-li umění dokonalé, obdivujeme se umění i umělci. Avšak je-li při tom umělec i člověkem, zamilujeme si jej zároveň, a umělec vydobil si veškeré srdce naše. A jak blaze jest pozorovat, je-li umění výkvětem snah člověka nejušlechtilejších! A to vše právě ctíme a milujeme v Eduardu Reményim. –

Eduard Reményi narodil se 17. července roku 1830 v Miskolczy v Uhrách z rodičů měšťanských. Vychování vloh jeho uměleckých vedl jagerský arcibiskup, který jej na své útraty poslal do vídeňské konservatoře hudební. Tu strávil několik let, a co ironie osudu nechtěla, po těch letech poslan domů, protože prý je – zcela neschopný! Ředitel konservatoře, slavný Boehm, ovšem již dávno kajicně odvolal, a důkazem toho jest album jeho žáků, které počíná s Reményim a končí s Joachimem.

Z roku 1848 jsou poměry jeho ku Görgeyovi vůbec známy. Při vypuknutí revoluce utekl Reményi své matce a dal se naverbovat u Görgeye. Tu však nevěděl co si počítí s tak jemnými rukama a Görgey ho zaměstnal ve svém účetním kanceláři. Byly to ale účty! Mohl-li kdo je ve větší zmatek uvést, byl to Reményi, a vůdce nevěděl, co si s mladíkem počítí. Tu se náhodou dostaly Reményimu do rukou housle, Reményi hrál uherské písně, hrál Rakóczyho, a posluchači jeho byl celý tábor povstalecký, byl Görgey a Klapka. Reményi okouznil hrou svou všechny a od času toho nazván Görgeyovým houslistou. Ale byl i houslistou Klapkovým, ba mezi vůdci panovala zvláštní řevnivost a jeden druhému hleděl Reményiho odejmout. V bitvách asi přílišným udatenstvím neslynu; bojoval sice v 9 bitvách, avšak z jedné jej dal Görgey vyvést.

Po revoluci u vyhnanství nastala teprva Reményimu vlastní dráha umělecká. Konal esthetické studie v Itálii a tu byl hlavně podporován proslulým svým krajanem Lisztem, který jej v Římě laskavě přijal k sobě a jemuž Reményi co do uměleckého svého vzdělání dle vlastního výroku, má vše co děkovat.

Roku 1860 navrátil se do Uher a tu byla jeho cesta pravým triumfem. Reményi procestoval všechna hlavní města evropská a jednohlasně byl vřaděn mezi první houslisty nynějšího věku. V posledních letech jak známo, dobyl si vítězství v Karlsruhe. Co a jak v Praze vykonal, do-
těl [sic!] se laskavý čtenář

v podrobných referátech o jeho koncertu. Podotýkáme, že hlavně, *„Umělecké besedě“* patří zásluha, že tentokráte do Prahy zavítal. Že se nám stal všem hostem zvláště milým a váženým, rozumí se samo sebou.“⁴⁷

Obr. 7: Ede Reményi s ľudovým hudobníkom

Toto podujatie sa malo uskutočniť v Brne, kde Spolok Besedy brnianskej usporiadal 19. októbra 1865 Slávnostnú besedu so vzácnym hosťom s týmto programom:

„Proslov od V. Brandla, prednesl dr. J. Fanderlik.

1. Vše jen ku chvále, sbor od J. A. Jelena (poprvé).
2. Arie z opery *il Trovatore* od J. Verdiho, prednesla sl. Gabriela Roubalova.
3. *Fantasie na motivy z opery Hugonotti*, složil a prednesl pan Ed. Reményi.
4. *Pečlivá milá*, sbor od V. Horejška (poprvé).
5. *Uherská rhapsodie* od Fr. Liszta, prednesl p. Edv. Reményi.
6. *Národní písně*:
 - a) *Za těma černýma očima*,
 - b) *Vždycky mně matička říkávala*,
 - c) *Proč jsi k nám nepřišel*, prednesla sl. Gabriela Roubalova.
7. a) *Romance z koncertu E-moll* od B. Chopina,
- b) *Pochod Rakoczyho*, prednesl pan Edv. Reményi.
8. *Kovářská*, sbor od Fr. Vogla.“⁴⁸

Celkom nečakanú zmienku o Reményim nájdeme v stati o legendárnom rómskom primášovi Jozefovi Piťovi *Piťove husle*, ktorú Svetozár Hurban Vajanský uverejnil v *Národných novinách* (1882, č. 115):

„On vyniesol na svetlo slovenské trávničky, dodal im lesku svojou nedostižnou hrou a urobil ich milými a vzácnymi slovenským vzdelaným ľuďom, žiaľ, ako sa zdá, s jeho smrťou i ony odznejú: doteraz nik neuspel naučiť sa od neho tým čarovným zvukom, ktoré padajú zrovna do srdca. Reményi, huslista svetového chýru, zavolať si Piťu, aby sa naučil od neho tie piťovské piesne. Piťo hral, za ním sa pokúsil Reményi. „To nie je tak,“ uznáva sám virtuóz a zasa počúva Piťu. Zasa probuje – no nevládze vylúdiť z huslí tie isté tóny. Hnevito hodil husle o zem, až sa celé pošliapali. No Piťo predsa hovorí: veru mi ukradol asi 60 nôt. Nuž tak išla slovenská hudba do sveta v cudzej kacabajke.“⁴⁹

Napokon české hudobné noviny *Dalibor* uverejnili aj správu o Reményiho úmrtí v Spojených štátoch amerických:

„San Francisco. Jak zemřel věhlasný houslista Edvard Reményi. Byl v divadle „Orpheum“ při představení raněn mrtvicí a skácel se mrtev na zemi. Hrál 2 nebo 3 klasické kusy a přidal po potlesku známou „Old Glory“ a hrál ji tak cituplně, že obecenstvo zvedalo se ze svých míst, tleskajíc skoro k ohlušení, když byl končil. Umělec a klavírní jeho průvodce E. S. Rosnir museli se odhodlati ke přídavku („Encore“), a když Reményi několik pasáží nesnadného „Piccicata“ L. Delibesa končil a ku předu se skláněl, jakoby chtěl mluvit s některým členem orchestru, byl by po hlavě sletěl dolů, kdyby ho nebyl jeden hudebník zachytil. Byl odnesen, přišla lékařská pomoc, leč starému virtuosu nebylo více pomoci – bylť mrtev!“⁵⁰

Eduard Reményi patril k stredoeurópskym huslistom, ktorí sa zaslúžili o rozšírenie hudobnej kultúry strednej Európy na celom svete. Spolu s Miskom Hauserom a Bélom Kélerom šírili aj „uhorský štýl“ v jeho vrcholovej podobe. Najmä vďaka ich tvorbe a ich koncertnému pôsobeniu sa stal platnou súčasťou hudobného jazyka vrcholného romantizmu v 19. storočí. Hudba v uhorskom štýle sa zároveň aj vďaka nim stávala symbolom národno-oslobodzovacích ambícií, čím vlastne romantická hudba získala celkom novú funkciu; mohla vyjadrovať – a aj vyjadrovala – kolektívne sny či kolektívne aspirácie. Mohla sa stať utopickou nositeľkou vízie slobodnejšej či lepšej budúcnosti. To bol azda ten najvýraznejší odkaz, ktorý najmä Reményi zvestoval svojim poslucháčom na svojich koncertných cestách po najrozmanitejších usadlostiach. Aj vďaka Hauserovi a Reményimu môžeme použitie uhorského štýlu v Brahmovej či Lisztovej hudbe čítať celkom novými (no v skutočnosti práve „dobovými“) očami.

POZNÁMKY

¹ DUNLEVY KELLEY, Gwendolyn – UPTON, George P.: *Edouard Reményi. Musician, Literature, and Man. An Appreciation*. Chicago: A. C. McClurg & Co., 1906; WASIELEWSKI, *Die Violine und ihre Meister*. Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1869, s. 351; 1904, s. 545; 1893, s. 556; 1920, s. 489. LAHEE, Henry C.: *Famous Violinists of To-day and Yesterday*. Boston: L. C. Page and Company, 1899, s. 205 – 215. EHRLICH, A.: *Berühmte Geiger der Vergangenheit und Gegenwart*. Leipzig: Verlag von A. H. Payne, 1893, s. 184 – 185.

² HANDRIGAN, Nancy Cheryl Eileen: *On the „Hungarian“ in works of Brahms*. [Magisterská práca.] McMaster University, 1995.

³ ERHARDT, Ludwik: *Brahms*. Bratislava: Opus, 1986, s. 24. Erhardtov opis tohto stretnutia pochádza zo spomienok *Memoires of a Musical Life* Williama Masona (New York 1900, s. 93 – 94, 127 – 130).

⁴ Podľa Bélu Kélera majú Brahmove *Uhorské tance* nasledujúce pramene:
1. g mol, *Allegro molto* – Ferenc Sárközy (1820 – 1890): *Isteni Csárdás (Božský čardáš)*;

2. d mol, *Allegro non assai. Vivace* – Mor Windt (fl. 1850 – 1870): *Emma Csárdás*;
 3. F dur, *Allegretto* – József Riszner (1823 – 1891): *Tolnai lakodalmas (Svadobná hostina v Tolne)*;
 4. f mol, *Poco sostenuto. Vivace* – Nándor Mértý (1820 – 1889): *Kalocsay-émlék (Spomienka na Kaloču)*;
 5. fis mol, *Allegro. Vivace* – Béla Kéler: *Bárt-fai émlék (Spomienka na Bardejov)* a mol;
 6. Des der, *Vivace* – Adolf Nittinger (1813 – ?): *Rózsa bokor (Ružový ker)*;
 7. A dur, *Allegretto. Vivo* – Eduard Reményi (1830 – 1898): *Ľudový čardáš*;
 8. a mol, *Presto* – Ignác Frank (1824 – 1897): *Louisen Csárdás*;
 9. e mol, *Allegro ma non troppo* – János Travník (1816 – 1864): *Makoi Csárdás (Makovský čardáš)*;
 10. E dur, *Presto* – József Riszner (1823 – 1891): *Tolnai lakadalmas (Svadobná hostina v Tolne)*.
 Reményiho vyjadrenie k pôvodu *Uhorských tancov* Johanna Brahmsa uvádzame v prílohe 7.
- ⁵ „Die Ungarn rüsten sich zum Abzuge; Sonntag verlassen sie uns; sie geben mit einem hiesigen Schiffe nach New-York. Gestern Abend gab Remenyi, ein ungarischer Flüchtling von 19 Jahren, ein Concert im großen Saale der Tonhalle, zum Besten der ungrischen Flüchtlinge.“ In: *Pressburger Zeitung*, roč. 85, 26. 11. 1849, č. 273, s. 1211.
- ⁶ „In January, 1853, a fashionable musical entertainment was announced at the house of one of the great merchant princes of Hamburg, a Mr. Helmrich. On the very day that the soirée was to take place I received a letter from my regular accompanist stating that he would be unable to be present that evening, owing to illness. I went across the street from my hotel, to the music establishment of Mr. Auguste Böhm, to ascertain where I could find a substitute. In answer to my inquiries, that gentleman remarked, in a nonchalant manner, that little Johannes would perhaps be satisfactory. I asked what sort of Johannes he was. He replied, „He is a poor piano-teacher, whose name is Johannes Brahms. He is a worthy young man, a good musician, and very devoted to his family.“ DUNLEVY KELLEY – UPTON, c. d., 1906, s. 81 – 82.
- ⁷ OREL, Dobroslav: *Ján Levoslav Bella. K 80. narodeninám seniora slovenské hudby* (= Sborník FF UK, roč. 2, č. 25 (8)). Bratislava: Filozofická fakulta University Komenského, 1924, s. 118.
- ⁸ OREL, c. d., 1924, s. 108; Autobiografia Jána Levoslava Bellu. In: *Hudobnovedný sborník*, roč. 1, 1953, s. 8, Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied (preklad Richard Rybárik).
- ⁹ „Im Nachstehenden veröffentlichen wir das Programm des 1. Concertes des Violin-Virtuosen Herrn Eduard Reményi, welches am 21. Juni um 7 1/2 Uhr im Pálffy-Saale stattfinden wird: 1. Concerto, von Mendelssohn-Bartholdy, vorgetragen von Ed. Reményi; 2. ungrische Rhapsodie von Fr. Liszt, auf dem Piano vorgetragen von Fr. Seraphine von Vrabély; 3. a) Repülj fecském ablakára, b) ezt a kerek erdőt járom én, transscribirt und vorgetragen von Ed. Reményi; 4. ungrische Volkslieder, gesungen von Hrn. Jul. v. Udvarnoky; 5 a) Romanze von Chopin, b) ungrische Volkslieder, transscribirt und vorgetragen von Ed. Reményi; 6. ungrische Volkslieder, gesungen von Hrn. Jul. v. Udvarnoky; 7. Variationen über das Thema ‚der Carneval von Venedig‘ (O cara mamma mia!), componirt und vorgetragen von Eduard Reményi.“ In: *Pressburger Zeitung*, roč. 96, 21. 6. 1860, č. 142, s. 3.
- ¹⁰ Pozri Prílohu 1. In: *Pressburger Zeitung*, roč. 96, 23. 6. 1860, č. 144, s. 3.
- ¹¹ Pozri Prílohu 2. In: *Pressburger Zeitung*, roč. 96, 28. 6. 1860, č. 148, s. 3.
- ¹² *Pešťbudínske vedomosti*, noviny pre politiku a literatúru, roč. 3, 4. 12. 1863, č. 97, s. 3.
- ¹³ Pozri Prílohu 3. In: *Pressburger Zeitung*, roč. 105, 2. 4. 1869, č. 74, s. 3.
- ¹⁴ Pozri Prílohu 4. In: *Pressburger Zeitung*, roč. 105, 3. 4. 1869, č. 75, s. 3.
- ¹⁵ Pozri Prílohu 5. In: *Pressburger Zeitung*, roč. 105, 9. 4. 1869, č. 80, s. 2.
- ¹⁶ Pozri Prílohu 6. In: *Pressburger Zeitung*, roč. 105, 10. 4. 1869, č. 81, s. 1.
- ¹⁷ *Národní listy*, roč. 2, 20. 3. 1862, č. 67, s. 2.
- ¹⁸ *Národní listy*, roč. 2, 21. 3. 1862, č. 68, s. 3.
- ¹⁹ *Národní listy*, roč. 2, 25. 5. 1862 č. 123, s. 2.
- ²⁰ **Nándor Plotényi** (1843, Velyki Lazy, Ukrajina – 1933, Pest), skladateľ, huslista a klavirista, žiak Eduarda Reményiho, ktorého často sprevádzal na jeho umeleckých cestách (klavír, husle). Jeho matka pochádzala z Nového Jičína, bola českého pôvodu. Koncerty s Reményim mu sprostredkovali kontakty po celej Európe. Nás tu zaujímajú ich spoločné cesty v Čechách, na Morave a na Slovensku. V roku 1870 mu vo Francúzsku udelili šľachtický titul, spolu s Reményim vystupoval nielen v Prahe, Brne, Banskej Bystrici či Korytnici, ale aj na vrchole Cheopsovej pyramídy

- (január 1873). Neskôr sa vrátil do svojho rodiska na Zakarpatskej Ukrajine (1896), kde vybudoval zámok, na ktorom hostil popredných huslistov (Kubelík, Kocian, Príhoda) a v Užhorode založil hudobnú školu. Pozri VOJTEŠKOVÁ, Jana: *Album Jana Ludevíta Prcházky z let 1860 – 1888*. Praha 2013; VOJTEŠKOVÁ, Jana – KROUPA, Jiří K.: *Fotoalbum Ludevíta Procházky z let 1862 – 1888*. Praha 2015, s. 96 – 98.
- ²¹ Reményi vydal v Paríži v štyroch zväzkoch svoju *Nouvelle école du violon, chefs-d'oeuvre du répertoire classique et moderne*, obsahujúcu 4 x 6 transkripcií populárnych klavírných skladieb pre husle a klavír. 2. zv., č. 5: Chopin: *Polonaise cis mol*, op. 26/1. *Národní listy*, roč. 5, 2. 3. 1865, č. 61, s. 3.
- ²² *Lumír*, beletristický týždenník, 9. 3. 1865, č. 10, s. 159.
- ²³ *Národní listy*, roč. 5, 1. 3. 1865, č. 60, s. 4; tiež 4. 3. 1865, č. 63, s. 4.
- ²⁴ *Lumír*, beletristický týždenník, 9. 3. 1865, č. 10, s. 145.
- ²⁵ *Národní listy*, roč. 5, 8. 3. 1865, č. 67, s. 3.
- ²⁶ *Národní listy*, roč. 5, 9. 3. 1865, č. 68, s. 3.
- ²⁷ *Národní listy*, roč. 5, 8. 3. 1865, č. 67, s. 1.
- ²⁸ *Plzeňské noviny*, roč. 1, 10. 6. 1865, č. 78, s. 3.
- ²⁹ *Plzeňské noviny*, roč. 1, 5. 7. 1865, č. 80, s. 3.
- ³⁰ *Nouvelle école du violon, chefs-d'oeuvre du répertoire classique et moderne*; Chopinovo *Nocturne* je pravdepodobne č. 1 z 1. knihy – *Nokturno Es dur*, op. 9/2.
- ³¹ REMÉNYI, Ede: *Rákoczi-Induló*. Pest: Treichlinger, 1860.
- ³² *Plzeňské noviny*, roč. 1, 8. 7. 1865, č. 81, s. 3.
- ³³ *Plzeňské noviny*, roč. 1, 8. 7. 1865, č. 81, s. 3 – 4.
- ³⁴ František Jaroslav Vacek Kamenický (1806 – 1869), český kňaz a básnik.
- ³⁵ *Plzeňské noviny*, roč. 1, 12. 7. 1865, č. 82, s. 1 – 2.
- ³⁶ *Plzeňské noviny*, roč. 1, 12. 7. 1865, č. 82, s. 3.
- ³⁷ Ferdinand Laub (1832 – 1875), huslista, zázračné dieťa. Pôsobil ako koncertujúci virtuóz i ako pedagóg vo Weimare (1853 – 1855), Berlíne, Viedni a Moskve.
- ³⁸ *Plzeňské noviny*, roč. 1, 12. 7. 1865, č. 82, s. 3.
- ³⁹ *Národní listy*, roč. 5, 14. 7. 1865, č. 131, s. 3.
- ⁴⁰ *Národní listy*, roč. 5, 12. 7. 1865, č. 129, s. 3.
- ⁴¹ *Národní listy*, roč. 5, 12. 7. 1865, č. 129, s. 2.
- ⁴² *Plzeňské noviny*, roč. 1, 15. 7. 1865, č. 83, s. 1. *Feuilleton*.
- ⁴³ HORSKÁ, Nikola: *Jan Malát a jeho harmonizace lidových písní pro sólový hlas a klavír*. [Bakalárska práca.] Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2017.
- ⁴⁴ VYCPÁLEK, Vratislav: *Jan Malát. Život a dílo*. Praha: Orbis, 1944, s. 20.
- ⁴⁵ ZAVARSKÝ, Ernest: *Ján Levoslav Bella. Život a dielo*. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied : Bratislava, 1955, s. 226. („Potešilo by ma tu uvítať Vás, Dohnányiho s priateľmi, nástrojmi, kvartetami, hudobníkmi, zostávam do pondelka ráno.”)
- ⁴⁶ *Moravská orlice*, roč. 3, 14. 10. 1865, č. 235, s. 3.
- ⁴⁷ SÁZAVSKÝ, Karel: *Dějiny filharmonického Spolku Besedy brněnské od 1860 – 1900*. Brno: Beseda Brněnská, 1900, s. 128.
- ⁴⁸ *Národné noviny* (Martin), roč. 13, 30. 9. 1882, č. 115, s. 2 – 3.
- ⁴⁹ *Dalibor*, roč. 20, 25. 6. 1898, č. 35 – 36, s. 280.
- ⁵⁰

SUMMARY

Eduard Reményi – Slovak and Czech Views on the Hungarian Violin Virtuoso

The Hungarian virtuoso Eduard (Ede) Reményi (1830–1899) was, together with Miska Hauser (1820–1887), Heinrich Wilhelm Ernst (1812–1865) and Joseph Joachim (1831–1907), one of the most significant promoters of the legacy of the Viennese violin school and of the class of Joseph Böhm at the Vienna Conservatory, not only in the European, but also the transoceanic space. The trace Reményi left in music history was recognized namely thanks to his collaboration and friendship with the crucial exponents of the revolutionary or classicizing Romanticism – Ferenc Liszt and Johannes Brahms. In addition to European audience Reményi's art also fascinated the audience in other continents (similarly to Miska Hauser). This study focuses mainly on his work, activities and the influence of his artistic personality in the Central Europe, namely in Bohemia, Moravia and Slovakia during the reign of Franz Joseph I. The study was encouraged by the crucial influence, stated by Ján Levoslav Bella himself, Reményi had had on his decision to elevate the composition of music to the dominant force and meaning of his life. This influence and its character are reconstructed on the basis of personal reminiscences and texts extracted from the period newspapers.

Keywords: Eduard Reményi; Ján Levoslav Bella; Ludvík Procházka; Pressburger Zeitung

Príloha 1

„Concert. Donnerstag, den 21. d. M., gab Herr Eduard Reményi, Solo-Violinist Ihrer Majestät der Königin von England, das erste Concert im Pálffy-Saale und eroberte die Herzen Aller. Er kam, spielte und siegte. Der Enthusiasmus war außerordentlich, der andauernde stürmische Applaus ist Beleg für unsere Worte. Indem wir das kunstsinnige Publikum auf das zweite Concert dieses Kunst-Heroen, welches Samstag, den 23. d., stattfindet, aufmerksam machen, behalten wir uns eine detaillirte Besprechung seiner eminenten Leistungen nach demselben vor. Vorläufig wollen wir nur erwähnen, daß Frl. Seraphine Vrabély nach dem von Herrn Reményi mit besonderer Virtuosität vorgetragenen Concerte Mendelssohns mit der ungrischen Rhapsodie von Fr. Liszt dennoch einen wahren Triumph gefeiert hat, und nach mehrmaligem hervorruft Dreyschock's Sartarella in vollendeter Ausführung als Zugabe spielte. – Dem Vernehmen nach wird Samstag, den 23. d., der Accompagnateur des Herrn Reményi, ein Engländer, Solo-Piecen eigener Composition am Clavier vortragen, und wir glauben im Interesse der Kunst dazu verpflichtet zu sein, das kunstsinnige Publikum Presburgs einzuladen, diese Gelegenheit nicht unbenützt vorüber gehen zu lassen, da ein Künstler, wie es Herr Reményi in seiner Art ist, nicht so bald zu hören sein dürfte.

Wir schließen dem Vorstehenden folgende Notizen über den Concertgeber an: Herr Eduard Reményi, Solo-Violinist Ihrer Majestät der Königin von England, wurde zu Miskolcz in Ungarn am 15. Juli 1830 geboren. Die erste Ausbildung in der Musik gewann er im Wiener Conservatorium. Von da kam er nach Pest, dann nach Paris und London, wo es ihm gelungen ist, sich in der Musik zu vervollkommen. Seine ersten Kunstreisen machte er nach New-York, Philadelphia, New Orleans und Hamburg, wo er großen Beifall erntete; hierauf hielt er sich längere Zeit in Wiesbaden und Weimar auf, wo er von Fr Liszt freundlich aufgenommen wurde, dem er auch seine weitere Ausbildung in der Musik verdankt. In England, Schottland und Irland hat Reményi im Jahre 1854 sehr viel Beifall erhalten und wurde von Ihrer Majestät der Königin von England um Solo-Violinisten ernannt. In Pest und in anderen Städten Ungarns wurden in den letzten Monaten seine Concerte mit großem Beifall aufgenommen.

Am 23. d. findet das letzte Concert des Hrn. Eduard Reményi im Pálffy-Saale um 8 Uhr Abends statt. Das Programm hiezu lautet: 1. Fantaisie sur les Huguenots, componirt und vorgetragen von Ed. Reményi; 2. Arie und Trinklied aus ‚Martha‘, gesungen von Hrn. Eugen v. Soupper; 3. Berceuse von Chopin, b) ungrische Volkslieder, transscribirt und vorgetragen von Ed. Reményi; 4. Duett aus Donizetti‘ ‚Marino Faliero‘, gesungen von den Herren Col. v. Udvarnoky und Eugen v. Soupper; 5. auf allgemeine Verlangen: a) Repülj fecském ablakára, b) Esz a kerek erdőt járom én, transscribirt und vorgetragen von Ed. Reményi; 6. Phantasie für das Pianoforte, vorgetragen von Hrn. Wilh. Beale; 7. Variazioni di Bravura, componirt und vorgetragen von Ed. Reményi.“

In: *Pressburger Zeitung*, roč. 96, 23. 6. 1860, č. 144, s. 3.

Príloha 2

„Concert des Hrn. Eduard Reményi, Solo-Violinisten Ihrer Majestät der Königin von England, im Pálffyssaale am 21. und 23. d. M. – Es wurde über die Kunstleistungen dieses großen Virtuosen in verschiedenen Zeitungen so Vieles und meistens Rühmliches geschrieben, daß man hier, obgleich die heurige Concertsaison sehr reichhaltig war und die bereits vorgerückten schönen Sommerabende in die freie Natur locken, dennoch seinem Erscheinen mit gespannter Erwartung entgegen sah. Und siehe da, das erste Concert war noch nicht zu Ende, und Hr. Reményi war schon der Liebling des Publikums geworden, es jubelte ihm einstimmigen Beifall zu. Künstler und Laien sind entzückt; der ernste Kunstrichter und der leicht erregbare Enthusiast zollen dem Künstler par excellence fast mit gleicher Begeisterung als schuldigen Tribut ein lautes Lob; wenn auch der erstere einige leise Wünsche bezüglich der Profanirung der heiligen Kunst am Herzen hätte, so wird er, wie Alle, von der Genialität dieses Heroen hingerissen: denn hier ist nur das freie Walten des göttlichen Funkens, nicht aber eine durch martervolle Dressur hervorgebrachte technische Fertigkeit ersichtlich. Hr. Reményi ist eine seltene Erscheinung am musikalischen Kunsthimmel. Als Darsteller ungrischer Nationalweisen ist er unserer Ueberzeugung nach das bisher hierlands unerreichte Ideal. Die wahrhaft künstlerische Intention, gepaart mit einer vollendeten Meisterschaft in der Behandlung seines Instrumentes, verschafft ihm einen würdigen Platz unter den ersten Meistern. Mit einer bewunderungswürdigen Leichtigkeit und Sicherheit überwindet er die größten Schwierigkeiten; die Intonation ist selbst in den complicirtesten Doppelgriffen der höchsten Applicaturen, so wie in den schnellsten Octavengängen vollkommen rein, sein verschiedenartiges Flageolet entzückend schön, die Fingergeläufigkeit in den Passagen des rapidesten Tempos bewundernswert, während seine Bogenführung edel und graziös genannt werden muß. Sein Staccato ist gleichmässig, sein Triller einzig. Sein Ton ist weich, voll und rund, im leisesten Pianissimo dem Verhauchen nahe, während er im Forte eine Kraft entwickelt, die man in der Violine gar nicht suchen möchte. Sein Styl ist aber eben so eigenthümlich als großartig, den Charakter all' der verschiedenen Compositionen auffassend. Ganz ausgezeichnet ist er im Adagio, wo sein Ton so tief ergreifend und seelenvoll wird, daß man unwillkürlich hingerissen wird von der Innigkeit und Wärme des Gefühls, welches sich in seinem Spiele auf unzweideutige Weise äußert. Er weiß darin seinem Instrumente so gleichmäßige Töne zu entlocken, aus seinen langgezogenen Bogenstrichen ein so wirksames Crescendo und Descrescendo herauszubilden, wie es nur Wenige im Stande sind; im Allegro wechselt der Bogen in allen Stricharten mit enormer Kraft und Schnelligkeit, so daß der Künstler Alles um sich zu vergessen scheint und die kalte Besonnenheit nicht beachtet, was namentlich in den ungrischen Weisen dem ernsten Kritiker auffällt; doch wenn er auch einen Augenblick die Stirne runzelt, so ist er im nächsten Momente wieder enthusiastisch mit dem Beifall da. Als seine größten Leistungen in den beiden Concerten stehen oben an: Concerto von Mendelssohn-Bartholdy und Fantaisie sur les Huguenots eigener Composition, welche einen tief bleibenden Eindruck hervorriesen, worauf der Beifallsturm nicht enden wollte. Sein ‚Repülj fecském ablakára‘ (Fliege, meine Schwalbe, auf ihr Fenster) und ‚Ezt a kerek erdőt járom én‘ (Diesen runden Wald durchziehe ich) sind wahre Zauberweisen, bei welchen der Zuhörer durch den meisterhaften Vortrag Reményi's in höhere Regionen versetzt wird. Aehnlich war es mit seinen Transscriptionen über ungrische Volkslieder.

Chopins Romanze, die Hr. Reményi äußerst seelenvoll vortrug, ist ein Beleg für obige Aeufserung, die Auffassung verschiedenartiger Compositionen betreffend.

Zum Schlusse gab er uns bei jedem Concerte einige Proben seiner fabelhaften Technik. Es waren dies Variationen über das Thema ‚der Carneval von Venedig‘, das Hr. Reményi von der humoristischen Seite auffaßt, indem in das Scherzen, Neckten, besonders aber das Lachen einzig in seiner Art darstellt. Der mitunter urbizzare Vortrag trieb die Sensitivität der Zuhörer auf den Culminationspunkt; es wechselten hin und wieder die Gefühlseindrücke derart ab, wie wir es zum Wohle unserer normalen Gefühlsnerven nicht oft ertragen könnten.

Die schönste Ausfüllsnummer war die ungr. Rhapsodie von Fr. Liszt, vorgetragen von Frl. Seraphine von Vrabély. Wir haben schon öfters über die Leistungen dieser Künstlerin gesprochen und müssen neuerdings gestehen, daß wir ihr Spiel immer gewinnender und seelenvollen finden. Ihr reiner, glockenartig singender Ton, das Crescendo und Decrescendo, das am Piano so schwer durchzuführen ist, das zarteste Pianissimo und dann wieder eine Kraft, die man der Frauenhand kaum zumuthen würde, der perlende Triller u.s.w. rissen zur allgemeinen Bewunderung und stürmischem Beifall hin. Die Künstlerin entzückte die Zuhörer durch hinzugabe von Dreyschocks ‚Sartarella‘, wodurch sie einen wahren hochgenuß gewährte und mit Applaus überschüttet wurde.

Die zweite Ausfüllsnummer war dem Range nach Hr. v. Soupper's Arie und Trinklied aus ‚Martha‘. Herr v. S. besitzt eine höchst ansprechende, reine und weiche Stimme, die er derart ausgebildet und in der Gewalt hat, daß man ihn bei jedesmaligem hören lieber gewinnen muß. Seine Leistungen wurden auch diesmal gebührend anerkannt; wir glauben jedoch, daß Hr. v. S. mit einigen klassischen Novitäten noch mehr durchgegriffen hätte, da er dieselben bekanntermaßen sehr schön vorzutragen weiß. – Als dritte Ausfüllsnummer lassen wir das Duett aus Donizetti's ‚Marino Faliero‘ folgen, gesungen von den Herren Coloman v. Udvarnoky und Eugen v. Soupper. Die Composition ist zwar nicht reichhaltig, beinahe seicht und zu gedehnt, wurde jedoch nett und correct gesungen.

Hr. v. Soupper gab einige ungrische Volkslieder dazu, und wie er dieselben vorträgt, müssen sie ergreifen. Als Accompagnateur bei allen diesen Liedern stellte Herr Muchics seinen Mann. Als vorletzte Nummer citiren wir ‚Phantasie für das Pianoforte‘, compoirt und vorgetragen von Herrn W. Beale. Er spielte dieselbe kräftig und geläufig, doch ohne künstlerische Auffassung. Das gutgestimmte Publikum rief ihn, worauf er eine Art Salon-Polka zugab.

Die letzte der Ausfüllsnummern bildeten ungrische Volkslieder, gesungen von Hr. Julius v. Udvarnoky. Wir wollen und können den Wert dieser Piecen nicht bekritteln, denn als National-Weisen haben sie einen bleibenden Wert, können aber beim besten Willen über den Vortrag nichts besonderes sagen, als daß zum Singen nicht nur physische Ausdauer, sondern auch Geschmeidigkeit und Ausgeglichenheit des Stimmorgans gehört, das sich durch forciren nicht ersetzen läßt, zumal wenn man Piecen wählt, die über den Umfang der Stimme reichen. Auch bemerken wir bei dieser Nummer, daß der Accompagnateur unseres Wissens für den Sänger, als die Hauptperson, da ist und nicht umgekehrt. Es wäre für uns etwas ganz Neues, zu erfahren, daß der Accompagnateur den Sänger nach Willkür in's Schlepptau nimmt oder auf dessen Unkosten bemerkbar hervortritt.

Die beiden Concerte waren, wie sich auch erwarten ließ, von der Elite Pressburg zahlreich besucht. Herr Reményi hinterläßt wirklich ein stets grünendes Andenken, was die ihm geworfenen Kränze wol andeuten sollten. Wir sind in der That auch stolz auf Vaterlandssöhne, welche so männlich das schwere Ziel der erhabenen Kunst anstreben, wie Reményi.“

In: *Pressburger Zeitung*, roč. 96, 28. 6. 1860, č. 148, s. 3.

Príloha 3

„Pressburg, 2. April. (Concert.) Während der heurigen Concert-Saison ging es in allen größeren, ja auch kleineren Städten sehr lebhaft zu, ja in Wien war eine wahre Concert-fluth; nur wir hatten beständige Ebbe, nicht einmal das Florentiner-Quartett, auf das sich so Viele freuten, wurde uns vergönnt, welcher Genuß doch so leicht zu verschaffen gewesen wäre, bis uns endlich der große Violinvirtuose, Herr Eduard Reményi, Kammervirtuos Sr. k. k. Majestät Franz Josef I. mit seinem am 31. März im Theater gegebenen Concerte sehr angenehm überraschte. Wir haben Herrn Reményi vor einigen Jahren gehört und bewundert, waren daher auf seine Leistungen gespannt, nachdem er sich während dieser Zeit einen europäischen Namen gemacht, müssen aber gestehen, daß seit Paganini eine so staunenswerte, immense Technik nicht vorgekommen ist. Für Reményi existiren keine Schwierigkeiten ja er schafft solche, nicht blos, um zu brilliren, sondern weil sich sein Geist in den Grenzen des Gewöhnlichen beengt fühlt; seine Passagen gehen aus einer tiefen Kenntniß seines Instrumentes hervor und verrathen den großen Musiker. Sein Cantabile ist voll Seele und Empfindung, seine Bravour hinreißend. Das bewies Her Reményi mit der ‚Othello-Fantasie‘, so wie mit der ‚ungarischen Rhapsodie‘ von Liszt, von Reményi für die Violine transcribirt, besonders aber mit der freundlichen Zugabe ‚Röpülj fecksem‘, in welchem Genre er nicht so leicht einen Rivalen haben dürfte. Der chromatische Lauf aus der höchsten Höhe in Doppelgriffen verursacht dem Kenner fast ein Schwindeln. Der orkanartige Applaus und öftere Hervorruf ist daher begreiflich; die Begeisterung übergang von dem Spielenden auf die Hörer, und das gelingt nur dem, der von der Tiefe des Gefühles durchdrungen ist.

In der zweiten Abtheilung bot der Virtuose ‚Nocturne‘ von Field, ‚Valse‘ von Chopin, ‚Ständchen‘ von Fr. Schubert, welche Piecen er für die Violine selbst transscribirte, und bewährte sich auch hier als Meister; er sang und donnerte auf seinem Instrumente. Das Accompagnement des Herrn Plotényi, der ein Schüller des Concertgebers ist, verräth ebenfalls einen tüchtigen, zartfühlenden und gebildeten Musiker.

Als Zwischen-Nummern registriren wir eine sehr gelungene Declamation des Hrn. Arnau, und ein Lied mit Orchesterbegleitung von Kapellmeister Pleininger, von Frl. Hild gesungen, das theilweise Beifall fand. Schließlich sei noch der zu jeder Abtheilung vom Orchester dargebrachten Ouverturen anerkennend gedacht.

Repertoire. Heute, Freitag den 2. d.: Zweites und letztes Concert des Violinvirtuoson Hrn. Ed. Reményi, Kammervirtuose Sr. kais. und kön. Majestät Franz Josef I.“

In: *Pressburger Zeitung*, roč. 105, 2. 4. 1869, č. 74, s. 3.

Príloha 4

„Das zweite Concert des Violinvirtuosen Hrn. Ed. Reményi war gestern wieder sehr gut besucht, der Künstler enthusiastirte abermals die Zuhörer und die Ovationen wollten kein Ende nehmen, bis sich Hr. R. zu einer Zugabe bewegen ließ. Mit dem Andante und Finale aus dem Mendelssohn-Bartholdy's Violin-Concerte entzückte Hr. Reményi Kenner und Laien; das Finale im rapidesten Tempo, wo dennoch jeder einzelne Ton gleich einer Perle zum Verständnisse gelangte, mußte elektrisch zünden. Die ungarischen Volkslieder, wo Hr. Reményi unnachahmbar ist, ferner ‚Nocturne‘, ‚Mazurka‘ von Chopin, ‚Ave Maria‘ von Fr. Schubert und Rákóczy-Fantasie boten dem Virtuosen Gelegenheit, Cantilene und Bravour im schönsten Lichte zu zeigen; der Beifallssturm war aber auch darnach, man würdigte die nationale Größe. Die Declamation des Hrn. Kraft war sehr gut vorgetragen, aber der Stoff konnte bei der Länge nich Interesse zu erregen. Frl. Rosa Kohler eroberte mit Schumann's ‚Ich grolle nicht‘ und Fr. Schubert's ‚Die Ungeduld‘ allgemein verdiente Anerkennung, so daß noch eine Zugabe erfolgen mußte. Der Vortrag war tief empfunden; mit einer der schönen Stimme anpassenderen Wahl wäre jedoch der Erfolg noch gesteigert worden.

Hr. Plotényi bewährte sich besonders im Mendelssohn's Concerte als ein seltener Pianist, der sich dem Concertgeber zu unterordnen und auf dessen Intentionen einzugehen weiß, und entlockte dem pracht- und klangvollen neuen Flügel der bewährten Firma Carl Schmidt bezaubernde Töne.

Es war ein sehr genußreicher Abend. Auch der dem Concerte vorangegangene Schwank, recht gelungen dargestellt, unterhielt.“

In: *Pressburger Zeitung*, roč. 105, 3. 4. 1869, č. 75, s. 3.

Príloha 5

„Pressburg, 9. April. Das gestern Abend im Primatialsale von unserem gefeierten Landsmann, dem eminenten Violinvirtuosen Herrn Eduard Reményi zu Gunsten der hiesigen Kleinkinderbewahr-Institute veranstaltete Concert hatte in künstlerischer Beziehung einen äußerst glänzenden Succes; – dem edelherzigen Concertgeber sowol, als den mitwirkenden Damen: Fr. Gräfinnen M. Rossi, G. Pálffy und B. Szapáry, wurde durch anhaltenden, stürmischen Applaus, sowie öfteres hervorrufen nach jeder Piece die vollkommen verdiente ehrenvolle Auszeichnung zu Theil. Die Mitwirkenden ließen es nicht bei den neun Nummern des auserlesenen Programms bewenden, sondern erfreuten die Zuhörer in gefl. Weise mit mehreren in hohem Grade ansprechenden Zugaben. – Die anwesende Societät gehörte fast durchweg der Elite des Publikums an, welche das Concert gegen 3/4 10 Uhr vollständig befriedigt verließ. – Der detaillirte Bericht folgt im morgigen Blatte.“

In: *Pressburger Zeitung*, roč. 105, 9. 4. 1869, č. 80, s. 2.

Príloha 6

„Feuilleton. Musikalische Revue.

Concert zum Besten der hiesigen Kleinkinderbewahranstalten.

Am 8. d. im großen Saale des Primatial-Palais abgehalten.

Herr Eduard Reményi, Kammervirtuos Sr. k. k. apost. Majestät, gab unter gefälliger Mitwirkung der Gräfin Gisella Pálffy, Gräfin Barb. Szapáry, Comtesse Marie Rossi und des Hrn. Ferd. Plotényi am 8. d. im großen Saale des Primatial-Palais zu Gunsten der hiesigen Kleinkinderbewahranstalten ein Concert, das vorzugsweise die hiesige Aristokratie besuchte und in jeder Beziehung hohe Kunstgenüsse in reicher Auswahl bot. Wenn Jean Paul die Musik einen ‚Nachklang aus einer höheren, harmonischen Welt‘, wenn er ferner den Gesang ‚den Seufzer des Engels in uns‘ nennt, so hat er in geistvoller Weise das neueste Wesen der Tonkunst erfaßt und ausgedrückt. Diese Worte des gefühlvollen Dichters glaubten wir bestätigt, als der Beifall den ausgezeichneten Leistungen reichlich gezollt wurde. Es herrschte ein edler Kunstwetteifer unter den Producirenden.

Mit einer Fantasie über Motive aus der Oper die ‚Hugenotten‘, componirt und vorgetragen vom Herrn Reményi, wurde das Concert eröffnet. Die Klangwirkung war in dem akustischen Saale großartig. Darauf folgte eine Arie von Rossini in italienischer Sprache, von Comtesse Marie Rossi so ausdrucksvoll und mit tief poetischer Empfindung dargebracht, daß Alle entzückt waren, auch Jene, welche die Sprache nicht verstanden. Hier kann man sagen, daß die silberglockenreine starke und doch so weiche, schmelzende Stimme, nach den Regeln der Kunst ausgebildet, mit tiefem Verständniß gepaart, des Sieges sicher sein kann. Comtesse Rossi sang noch Lieder von Franz Schubert: a) ‚Mädchens Klage‘, b) ‚Am Meere‘, c) ‚Barcarolle‘ und erwies sich auch in diesem Genre als eine Kunstgröße.

Die von Herrn Reményi zugefügte Violinbegleitung verlieh der Composition neue Färbung. Zu dem Gesangsduett vom Mercadante verwertete Gräfin Gisella Pálffy ihre schöne, klangvolle, sympathische Alt-Stimme, und wußte sich der Comtesse Rossi so zu assimiliren, daß man den lieblichen Tönen mit Vergnügen lauschte. Man hätte am liebsten Alles ‚Da capo‘ gehörte, und der Wunsch wurde auch bei einigen Piecen erfüllt.

Wie alle nicht leicht zu befriedigenden Kritiker haben auch wir dennoch ein Aber auf dem Herzen, daß uns nemlich Comtesse Rossi nicht so sehr homöopatisch von ihren Kunstschätzen mittheile, und dieselben zum Wohle der Bedürftigen öfters ausbeute. – Gräfin Barb. Szapáry declamirte ein ergreifendes Gedicht, ‚Das erstarrte Kind‘ von Bar. Eötvös, im magyarischen Idiom, und erzielte eine solche Wirkung, daß sie, dem allgemeinen Wunsche entsprechend, noch eine Zugabe brachte.

Hr. Reményi spielte a) ‚Prélude‘ in D dur von Chopin, b) ‚Valse‘, eigener Composition, ‚Repülj fecském ablakára‘, und um den Beifallsturm zu beschwichtigen, noch zwei Nationallieder als Zugabe. Wir haben die Vorzüge dieses Künstlers bei Gelegenheit seines ersten Concertes bereits gewürdigt, und sagen nur noch, daß es fast unmöglich ist, leidenschaftlicher auf der Violine zu singen, als auch größere Schwierigkeiten zu überwinden. Wir möchten seine Leistungen mehr vulkanischer Art nennen, das fiel uns bei der ‚Rákóczy-Fantasie‘ ein.

In dem Duo für zwei Violinen von L. Spohr war auch klassische Musik vertreten, und Hr. Plotényi documentirte sich als ein tüchtiger Geiger, der seinem Meister jetzt schon Ehre macht, bei fortgesetztem Studium und dem männlichen, bescheidenen

Character aber eine große Zukunft hat. Die herrliche Tondichtung wurde mit solcher Weihe vorgetragen, daß man stellenweise ein Instrument, etwa Physharmonica, zu hören wähnte. Hr. Plotényi besorgte bei sämtlichen Piecen die Klavierbegleitung auf eine Art, die einen gewiegten Klavierspieler, so wie tüchtig gebildeten Musiker verräth. Er entlockte dem prachtvollen neuen Flügel der renommirten und bewährten Firma Carl Schmidt liebliche, bezaubernde Töne; man erkannte es unter solchen Händen als ein verzügliches Concert-Instrument, das den großen Saal ausfüllt und allen Anforderungen entspricht.

Wir zollen schließlich im Namen der Humanität allen Betheiligten und Förderern dieses Concertes hiermit den herzlichsten Dank. Das Gefühl, zu einem so wohlthätigen Zwecke beizutragen, muß noch über jenes erhaben sein, die Menge der Zuhörer auf's Angenehmste unterhalten zu haben."

In: *Pressburger Zeitung*, roč. 105, 10. 4. 1869, č. 81, s. 1.

Príloha 7

Napokon sa aj samotný Reményi vyjadril k pôvodu Brahmsových *Uhorských tancov*, ako sa môžeme dočítať v biografii vydanej po jeho smrti (1906):

„Je pravdou, že v prvých Simrockových vydaniach stáli na titulnej strane slová *Uhorské tance*, za ktorými bolo veľmi malými písmenami napísané ‚upravil‘ a potom zasa veľkými písmenami ‚Johannes Brahms‘. Potom sa však objavili nové vydania uvádzajúce skladby ako diela samotného Brahmsa, čo si on sám musel uvedomiť. Ved' jeho meno je k nim smelo pripojené, akoby bol ich skutočný autor. Skutočnosť je však taká, že týchto desať skladieb má nasledujúci pôvod:

Prvý tanec v g mol sa v Uhorsku nazýva *Božský čardáš* a vyšiel začiatkom 50. rokov vo vydavateľstve Rozsavolgyi v Pešti, ako môžete vidieť.

Druhý tanec v d mol je obľúbený čardáš známy od nepamäti po celom Uhorsku.

Tretí čardáš je v f mol a jeho prvý diel je môj vlastný. Jeho druhý diel je č. 5 z knihy *Tolnai Lakodalmas czardas* od Risznera.

Štvrtý čardáš vôbec nemá uhorskú melódiu, ale je zlou napodobeninou Schubertovej svetoznámej serenády, prezlečenej za čardáš.

Prvý diel čísla 5 vo fis mol je populárny čardáš neznámeho autora. Druhý diel vo Fis dur vôbec nie je uhorský, ale je to starobylá slovanská tanečná melódia.

Číslo 6 je obľúbený čardáš, ktorý sa stal v roku 1861 v Uhorsku veľmi populárnym a myslím si, že ho skomponoval Nittinger. Uhorskí populárni skladatelia nevelmi dbajú o svoje autorstvo a autorské práva a dúfam, že v budúcnosti sa stanú prísnejšími.

Číslo 7 v F dur je celé moje vlastné a bežne sa hráva.

Číslo 8 a mol je populárny čardáš, ktorý skomponoval Szabady-Frank a v Uhorsku bol v posledných dvadsiatich piatich rokoch známy ako *Louisa Czardas*. Celkom špeciálne pripomína dueto z Lucie di Lammermoor.

Číslo 9 v e mol je skladba neznámeho uhorského speváka alebo trubadúra. Je veľmi pekné a Brahmsovi som ho daroval počas našich potuliek v roku 1853.

Číslo 10 je opäť prevzaté z veľmi obľúbeného čardáša *Tolnai Lakodalmas* od Risznera, ktorý vydal Wagner a vytlačil v Pešti okolo roku 1840.

Jeden alebo dva sú uhorské tance, ktoré skomponoval Béla Kéler, ale neviem presne, ktoré. Iste teda chápete, prečo mám odpor k predvádzaniu týchto takzvaných Brahmových tancov.

Mnohokrát ma požiadali, aby som ich zahral, ale vždy som odpovedal ‚nie‘, pretože som ich poznal dávno predtým, ako sa objavili pod Brahmovým menom.

„Ale ak sú niektoré z nich vaše vlastné skladby, prečo ich nehrávate?“

Z jednoduchého dôvodu: verejnosť si môže myslieť, že ich nehrám správnym spôsobom, keďže bola zvyknutá počuť ich interpretovať v celkom inom štýle, ako je môj vlastný, hoci si myslím, že uznáte, že ja by som mal vedieť najlepšie posúdiť spôsob, akým by sa mali hrať moje vlastné skladby.“

(DUNLEVY KELLEY, Gwendolyn – UPTON, George P.: *Edouard Remenyi. Musician, Litterateur, and Man. An Appreciation*. Chicago: A. C. McClurg & Co., s. 92 – 94).

Príloha 8

Tlače diel Ede Reményiho

Vn, pf

Trois morceaux hongrois pour violon avec accompagnement de Piano

No. 1 Mélodie héroïque.

Andante – Mélodie héroïque. Allegretto – Air hongrois. Allegretto grazioso

No. 2 Alla Marcia

Alla marcia – Mélodie hongroise – Danse noble hongroise.

No. 3 Mélodie pastorale

Introduction. Andante – Mélodie héroïque. Allegretto marziale

Repülj fecském / Flieg' meine Schwalbe, ungarische Fantasie

Lento – Un poco piu mosso

Nagy hallgató magyar és friss hegedüre zongorakisérettel (Ungarische) – VnPf

Choral theme. Mount Shasta – VnPf – 1880 – Dedicated to Franz Liszt

Composed while Contemplating the Grandeur of Mount Shasta. Oregon, July 2nd 1879. Boston

Nouvelle école du violon

chefs-d'oeuvre du répertoire classique et moderne

Transcriptions pour violon & piano des oeuvres célèbres

Paris: Heugel, n.d. Plate H6169 (4 zošity po 6 transkripcii)

1.

1. Chopin Nocturne Op. 9/2 (Es dur)

2. Schubert Serenade (Ständchen, d mol)

3. Chopin Mazurka Op. 7/1 (B dur)

4. Field Nocturne No. 4 (A dur)

5. Chopin Valse Op. 64/1 (D dur)

6. Mendelssohn Lieder ohne Worte Op. 38/1 (E dur)

2.
 1. Chopin Impromptu Op. 29 (As dur)
 2. Schubert Barcarolle (a mol)
 3. Chopin Mazurka Op. 17/1 (B dur)
 4. Field Nocturne No. 5 (B dur)
 5. Chopin Polonaise Op. 26/1 (cis mol)
 6. Mendelssohn Lieder ohne Worte Op. 58/2 (c mol)
3.
 1. Mendelssohn Lieder ohne Worte Op. 58/2 (A dur) Jarná pieseň
 2. Mozart Violette (G dur)
 3. Rameau Tambourin (e mol)
 4. Mendelssohn Lieder ohne Worte – Romance et Barcarolle Op. 30/3, 19/6 (E dur, g mol)
 5. Field Nocturne No.1 (Es dur)
 6. Chopin Valse Op. 64/2 (cis mol)
4.
 1. Mendelssohn Lieder ohne Worte Op. 53/3
 2. Bach Gavotte
 3. Schubert la Mer
 4. Mendelssohn Lieder ohne Worte Op. 30/1
 5. Field Nocturne No. 2
 6. Chopin Valse Op. 34/1

pf

Rákoczi-Induló – átirta és a magyar Nemzeti színházban 1860 Január 30 – előszór
játsozotta; Jókai Mór barátomnak

Eredeti magyar népdalok és csárdások – pf

Mazurka (Ábránd) – pf – 1860

v, pf

Ezt a kerek pusztát járom én – v, pn

Gyilkos-fenek malom volna, ha volna, népdal, Tompa Mihálytól – v, pf – 1863

Hulladoz a hársfavirág, románcz – Thaly Kálmántól

Hymn to Liberty – SATBpf – 1880

Eredeti magyar és egy nemzeti tánczdal – archi

100 magyar népdal 1851 (*Repülj fecském – Mélodie pastorale*)